

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**Перспективне бюджетне прогнозування у системі бюджетного
планування**

**Студентки 2 курсу, 2-м групи,
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»**

**Безус
Наталії Сергіївни**

**Науковий керівник
к.е.н.**

**Зайчук
Світлана Валентинівна**

**Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор**

**Чугунов
Ігор Якович**

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРСПЕКТИВНОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ	
1.1. Сутність бюджетного прогнозування	6
1.2. Досвід перспективного бюджетного прогнозування у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою	10
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ПЕРСПЕКТИВНОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УКРАЇНІ	
2.1. Прогнозна оцінка прямих податкових надходжень до бюджету	17
2.2. Прогнозна оцінка непрямих податкових надходжень до бюджету	25
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ	
3.1. Середньострокове бюджетне планування	34
3.2. Бюджетне прогнозування як інструмент фінансового регулювання	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	63

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний механізм перспективного прогнозування і планування бюджетних показників – це один із найскладніших і найвідповідальніших процесів, що передбачає складну систему господарювання, в якій тісно взаємодіють учасники бюджетного процесу.

Теоретичні та практичні аспекти економічного прогнозування розглядалися у працях зарубіжних вчених: А. Сміта, Д. Рікардо, Д. Мілля, Д. Кейнса, Дж. Б'юкенена, П. Масгрейва, В. Танзі, В. Ганді, Дж. Стігліца тощо.

Проблемам бюджетного прогнозування присвячені праці вітчизняних науковців: В. Беседіна, Й. Бескіда, С. Буковинського, О. Василика В. Вишневського, А. Даниленко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, Л. Сафоновой В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших. Проте, багато теоретичних і методичних питань перспективного прогнозування бюджетних показників залишаються недостатньо розробленими, а окремі методики з позиції макроекономіки не апробовані на місцевому та державному рівнях.

Основи організації бюджетного планування і прогнозування представлено в Бюджетному кодексі України. Питання, пов'язані зі здійсненням прогнозування, врегульовані Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

Зазначене свідчить про актуальність магістерської роботи та обумовило визначення її об'єкту, предмету, мети та завдань.

Метою роботи є розкриття теоретичних основ перспективного бюджетного прогнозування та визначення напрямів його удосконалення.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити роль та вплив бюджетного прогнозування на забезпечення соціально-економічного розвитку економіки;
- визначити методи бюджетного прогнозування у системі бюджетного планування;

- узагальнити досвід перспективного бюджетного прогнозування у розвинутих країнах;
- визначити особливості прогнозування дохідної частини бюджету;
- визначити особливості прогнозування видаткової частини бюджету;
- обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення бюджетного прогнозування і планування;
- розкрити програмно-цільовий метод у бюджетному процесі.

Об'єктом дослідження є перспективне бюджетне прогнозування.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади перспективного бюджетного прогнозування у системі бюджетного планування.

Методи дослідження. У дипломній магістерській роботі застосовано системний та структурний методи при розкритті ролі та впливу бюджетного прогнозування на забезпечення соціально-економічного розвитку економіки. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнений досвід перспективного бюджетного прогнозування у розвинутих країнах. Методи наукового абстрагування, синтезу застосовано при визначенні напрямів розвитку системи бюджетного прогнозування та планування. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані пріоритети розвитку системи перспективного бюджетного прогнозування.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти з питань бюджетного прогнозування, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення магістерського дослідження.

У першому розділі досліджено теоретичні засади перспективного бюджетного прогнозування, розкрито сутність бюджетного прогнозування, принципи та методи бюджетного прогнозування, узагальнено досвід перспективного бюджетного прогнозування у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

У другому розділі розкрито систему перспективного бюджетного прогнозування в Україні, здійснено прогнозну оцінку прямих та непрямих податкових надходжень до бюджету.

У третьому розділі визначені напрями удосконалення системи бюджетного прогнозування та планування, методологічні засади прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕРСПЕКТИВНОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

1.1. Сутність бюджетного прогнозування

Сучасний стан розвитку вітчизняної економіки потребує істотного поглиблення адміністративної реформи, одним з результатів якої має бути утвердження в Україні цілісної системи перспективного планування та прогнозування. Однією з найважливіших сфер, що потребує подальшої розробки і використання прогнозів є бюджетна система, де поєднуються результати і перспективи розвитку всіх рівнів соціально-економічного життя.

Основною метою бюджетної політики держави є забезпечення збалансованості бюджетної системи та стійкого економічного зростання, сприяння структурно-інноваційній і соціальній переорієнтації економіки, а також формування сприятливого інвестиційного середовища.

Державне прогнозування економічного і соціального розвитку розглядається як науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки і соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і термінів досягнення параметрів економічного і соціального розвитку держави.

Під прогнозом розуміють систему науково обґрунтованих уяв про можливі стани об'єкту у майбутньому, про альтернативні шляхи його розвитку. Процес розробки прогнозу називається прогнозуванням. План – документ, який містить систему показників і комплекс різноманітних заходів з вирішення соціально-економічних задач. У ньому відображаються цілі, пріоритети, ресурси, джерела їх забезпечення, порядок і строки виконання.

Прогноз і план взаємно доповнюють один одного. Форми поєднання прогнозу і плану можуть бути різними: прогноз може передувати розробці

плану, слідувати за ним, проводитися у процесі розробки плану, самостійно відігравати роль плану, особливо у великих економічних системах, коли неможливо забезпечити точне визначення показників, тобто план набуває вірогідного характеру і практично перетворюється в прогноз.

Прогнози як економічні дослідження, з урахуванням вимог, що їх висувають до економіки країни на макrorівні, базуються на певних методологічних принципах: науковість, директивність, орієнтування планів на більш повне задоволення потреб суспільства, збалансованість, реальність, системність, альтернативність, поєднання поточних та перспективних планів, поєднання галузевого, територіального та програмно-цільового планування, використання всіх видів природних ресурсів, погодженість суспільних, колективних і особистих інтересів.

Метою бюджетного прогнозування є визначення імовірних показників доходів і видатків бюджету на перспективу, можливих альтернатив отримання в майбутньому джерел надходжень та структури їх імовірних траєкторій. Кожна альтернативна траєкторія джерела надходжень пов'язана з впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

Прогнозування доходів зведеного бюджету України ґрунтується на аналізі динаміки валового внутрішнього продукту. Для її врахування використовуються показники номінального та реального валового внутрішнього продукту. Враховують зміну фізичного обсягу виробництва, динаміки цін, валютного курсу та інвестицій в основний капітал. Важливим етапом прогнозування є визначення проміжного споживання за кожним видом економічної діяльності. Для аналізу використовують дані про обсяги сплачених податків та субсидії на продукти та імпорт.

Прогнозування валового внутрішнього продукту за категоріями доходів передбачає визначення первинних доходів усіх учасників сукупного виробництва: оплати праці, чистих податків на виробництво та імпорт, валового прибутку. Валовий внутрішній продукт за категоріями використання визначають на підставі суми кінцевих споживчих витрат, валового

нагромадження та сальдо експортно-імпортних операцій. Враховують кінцеві споживчі витрати домашніх господарств, некомерційних організацій та сектора загального державного управління.

Необхідність вдосконалення перспективного бюджетного прогнозування економічного і соціального розвитку не викликає ніякого сумніву. Прогноз дозволяє зменшити ступінь невизначеності при ухваленні економічних і політичних рішень.

Прогнозні показники, які таким чином набувають статусу планових, дозволяють проводити аналіз результативності ухвалених рішень, здійснювати, у разі потреби, коректування траєкторій економічного розвитку. Разом з тим, планові показники є цільовими орієнтирами при проведенні бюджетної політики держави.

Прогнозування стає невід'ємною складовою всієї системи суспільних відносин, починаючи з функціонування господарських суб'єктів і закінчуючи суспільством в його глобальному масштабі.

Метою побудови прогнозу є мінімізація рівня невизначеності, в межах якого виникає можливість для ефективного здійснення своїх функціональних повноважень.

Підготовка прогнозів бюджетних показників передбачає облік встановленої законом бази по кожному податку, ставок оподаткування, а також податкових пільг. Оскільки визначення бази оподаткування відповідно до податкового законодавства, як правило, досить складне для основних категорій податків часто застосовуються визначення баз, які охоплюють широкі сфери економічної діяльності. Наприклад, базою податку на доходи фізичних осіб є доходи домашніх господарств, базу податку на додану вартість і ввізного мита можна прив'язувати до приватного споживання, вартості і об'ємів імпорту тощо.

Реалізація мети прогнозування бюджетних показників можлива при відповідності таким основним принципам: цілеспрямованість - розробляються з метою реалізації стратегічних завдань щодо поліпшення якості життя

населення, запровадження соціальних, економічних та демократичних європейських стандартів життєдіяльності людини, суспільства та держави; альтернативність - реакція на середовище, що змінюється, шляхом переходу на заздалегідь обґрунтовані та визначені альтернативи; системність - орієнтація на охоплення окремими програмами всіх аспектів, що впливають на розвиток регіону та взаємозв'язок між ними; послідовність - стратегічні зміни мають здійснюватись в певному порядку з урахуванням досягнутих результатів і специфічних особливостей процесів та явищ; безперервність - виконання програми регіонального розвитку це складний процес, зупинка якого не дає можливість реалізувати стратегічне завдання; науковість - використання науково-методичних підходів допомагає розробляти реальні прогнози, узгоджені з стратегічними цілями держави; реалістичність - врахування особливостей розвитку регіону, відносно якого розробляються стратегічний прогноз, та можливості досягнення певних параметрів; кількісна та якісна визначеність — прогнозні показники мають дати певні орієнтири, які відіграватимуть роль контрольних точок; довгостроковість заходів — орієнтація на виконання обґрунтованих, послідовних завдань протягом трьох і більше років.

У свою чергу, середньострокове планування - це послідовний процес, що складається з кількох етапів: оцінка наявних ресурсів (розробка кількох варіантів середньострокового прогнозування); аналіз планування та виконання місцевих бюджетів за минулий період; визначення цілей та здійснення стратегічного планування; визначення та обґрунтування обсягу ресурсів для виконання запланованих програм; виконання місцевого бюджету; проведення моніторингу виконання місцевих бюджетів; здійснення аудиту достовірності звітних даних.

Останні два етапи процесу є переходом до впровадження цілісної системи стратегічного управління, оскільки зумовлюють необхідність організаційно-аналітичної та контрольної діяльності у ланках, де виконуються дії, визначені програмами економічного розвитку.

Однією з центральних проблем всієї системи прогнозування є наукове зрівноваження доходів і видатків бюджетів, оскільки обсяг доходів повинен бути таким щоб в рамках наявних ресурсів можна було створити умови для якнайповнішого задоволення потреб суспільства так і розвитку економіки.

З метою правильного формулювання цілей прогнозування слід співставити об'єм і структуру потреб населення в матеріальних благах із наявними доходами.

Отже, на сьогоднішній день вельми гостро стає завдання подальшого поглибленого дослідження питань, пов'язаних з перспективним прогнозуванням бюджетних показників. Проте, в економічній літературі увага акцентується в основному на процесах формування об'єму і структури доходів, а не на розробці прогнозів. В результаті на сьогоднішній день до найменше вивчених відносяться одна з вельми важливих проблем – розробка методології і методики розробки перспективних прогнозів та планів бюджетних показників.

1.2. Досвід перспективного бюджетного прогнозування у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою

У більшості країн бюджет все ще складається на рік. Проте набуває сили тенденція наукового і кількісно обґрунтованого передбачення перспектив економічного розвитку, наслідків поточної фінансової політики на майбутнє. З кінця 90-х років у країнах — членах ЄС згідно зі спеціальним законодавчим актом Союзу («The Stability and Growth Pact») введено обов'язкове трирічне прогнозування у сфері фіскальної політики, яке має також сприяти підвищенню ефективності контролю виконання стабілізаційних програм. Усе більше урядів розробляють середньострокові, а в деяких випадках і довгострокові оцінки і прогнози бюджетно-фіскального стану держави. Експерти Міжнародного валютного фонду назвали таку практику основою бюджету на середньострокову перспективу (ОБСП).

Середньострокові та багаторічні бюджети дають чітке уявлення про вартість проведення поточної державної політики, служить механізмом, що дає змогу контролювати запровадження нових її заходів, а також відстежувати виконання бюджету за межами одного року. Вона забезпечує транспарентну підзвітність виконавчої влади і створює необхідну базу для складання детальнішого бюджету, орієнтованого на досягнення певних результатів.

ОБСП властиві такі ключові характеристики: оголошення цілей бюджетної та податкової політики; проведення комплексу макроекономічних і бюджетно-фіскальних прогнозів на середньострокову перспективу; оцінка видатків бюджетних міністерств і відомств на строк від двох до чотирьох років після закінчення поточного бюджетного року; офіційні оцінки на перспективу або за поточний рік, що служить основою для узгодження бюджету на наступний рік; бюджетні асигнування міністерствам і відомствам стають об'єктами жорстких бюджетних обмежень.

Процес підготовки оцінок на перспективу в кілька років дає значні переваги фінансованим із бюджету відомствам, бо забезпечує вищий ступінь завбачення та підвищує визначеність діяльності на програмному рівні. Загалом ОБСП створює умови для гнучкішого та ефективнішого використання бюджетних ресурсів.

Виходячи з досвіду країн ОЕСР відносно ОБСП, можна зробити такі висновки: пріоритети бюджетно-фіскальної політики і відповідні цільові показники необхідно формулювати і відстоювати на вищому рівні державного управління; цільові рівні видатків мають перебувати в жорсткій залежності від макроекономічних середньострокових перспектив; бюджетні і перспективні оцінки доцільно викладати в номінальному виразі, щоб адміністратори програм мали можливість реагувати на зміни цін; бюджетні розрахунки мають спиратися на чітко сформульовані програмні пропозиції з зазначенням усіх відповідних видатків; система ОБСП передбачає посилені заходи щодо контролю за політикою видатків та організаційно-правовими механізмами її здійснення.

Оцінюючи ОБСП в цілому, слід зазначити, що даний метод бюджетного прогнозування є оптимальним прозорим інструментом для формулювання, оцінки та реалізації фінансової політики за умови існування реального, систематичного і гласного контролю в бюджетно-фіскальній сфері. ОБСП повинна також спиратися на досконалі організаційні форми управління та сувору бюджетну дисципліну.

Разом із тим середньострокові бюджети нерідко суперечать як потребам річних бюджетів, так і просуванню у напрямі більш віддалених цілей. Подібне завдання вирішує складання багаторічних бюджетів, які виконують також роль сполучної ланки між середньостроковими і річними бюджетними зобов'язаннями. У країнах ОЕСР багаторічні бюджети стали інструментом адміністративно-фінансових реформ, що дало змогу підняти ефективність управління державним сектором, удосконалити бюджетний процес. Ідея багаторічних бюджетів походить із усвідомленої національними елітами західних країн потреби вирішувати проблеми, пов'язані з довготерміновими наслідками впливу поточних рішень на економіку, фінанси і державний сектор. Адже, скажімо, вплив воєнних інвестиційних видатків досить часто виявляється тільки через кілька років після того, як вони були закладені в бюджет.

У науковому плані практика багаторічних бюджетів поставила питання про розмежування понять планування і прогнозування. Нагадаємо, що під планом, наприклад, в англomовних країнах, розуміють обов'язкове визначення «розподілу ресурсів і обсягів виробництва зверху донизу ієрархічною адміністративною структурою», а під прогнозуванням — «систематичний метод отримання оцінок майбутніх значень економічних показників, що звичайно заснований на аналізі спостережень за їхньою минулою поведінкою». Отже, планування передбачає організаційно централізовану систему визначення показників, а прогнозування має характер передбачення, одержаного науково-аналітичними методами. Не маючи директивного статусу, прогнозування виконує індикативну роль, має значення орієнтовної установки.

Перші багаторічні бюджети були запроваджені в 1960-1970-ті роки ще в період домінування кейнсіанської доктрини активного втручання держави в економіку, що об'єктивно супроводжувалося розширенням державного сектору. У ті роки багаторічні бюджети були плановим інструментом виділення коштів у майбутніх бюджетах під виконання певних програм і проектів. За таких умов багаторічні бюджети самі по собі були рушійною силою нарощування бюджетних видатків, оскільки державні відомства розглядали плани як гарантію майбутнього збільшення фінансових ресурсів. Проте з часом підтримувати постійні темпи розширення державного сектору стало неможливо. Як засіб планування видатків багаторічні бюджети втрачали своє значення, оскільки не могли забезпечити майбутні проекти достатнім фінансуванням. Крім того, нереальні плани створювали очікування, котрі залишалися незадоволеними, а нестабільність економіки була хиткою базою для здійснення фінансової політики на перспективу.

У зв'язку з цим уряди розвинених країн Заходу значною мірою переорієнтували планові засади багаторічних бюджетів у прогнози, а самі бюджети перетворили з засобу розширення видатків у засіб їх обмеження і скорочення. Ознаками такої трансформації стали перехід від складання планів у натуральних одиницях (тоннах, штуках і т. п.) до вартісних прогностичних передбачень, а також, що особливо важливо, обмеження ініціатив, які потребували додаткових видатків. Складання бюджетів було підпорядковане правилу, що наявні ресурси призначені для реалізації існуючих бюджетних пріоритетів, а резерви під виконання нових схем фінансування відсутні [43].

Отже, сучасні багаторічні бюджети у функції прогнозування відповідають принципу фінансового обмеження (зростання доходів та скорочення видатків), хоч і підпорядковані визначеній урядом певній глобальній меті. Відповідно в організаційно-процесуальному плані складання прогнозів на багаторічну перспективу передане бюджетному відомству.

Наприклад, у ФРН закон про бюджетні принципи на всіх рівнях державного управління передбачає обов'язкове фінансове планування на п'ять

років наперед. Перший рік - це поточний бюджетний рік, другий - рік, на який формується черговий бюджет, наступні три роки - це і є плановий період оптимального у часі прогнозованого бюджетного поля. Техніка фінансового планування у часі має «ковзний» характер. Фінансовий план складається щороку заново, і при цьому період планування зміщується на один рік уперед. Це дає можливість більш гнучко реагувати на зміни кон'юнктури економічного і соціального розвитку.

У процесі фінансового планування на перші два планові роки складається загальноекономічний прогноз з урахуванням очікуваних змін економічної кон'юнктури. Показники трьох останніх років плануються без урахування таких змін. Під час прогнозування потреб в грошових коштах на останні три роки планового періоду в розрахунки включається поправка на зростання цін і підвищення процентів. Фінансовий план і відповідний йому федеральний бюджет розробляються з урахуванням побажань земель і общин, інтереси яких виражає Рада з фінансового планування, в якій представлені всі рівні державного управління. Фінансовий план і бюджет розробляються за принципом «зверху вниз». Оцінки доходів федерального бюджету, його сальдо, а також видатків за 40 укрупненими статтями визначені в середньостроковій перспективі на підставі макроекономічних та макрофінансових прогнозів і кон'юнктурних припущень. Але для поточної роботи фінансові органи мають всю аналітично-статистичну базу з майже 8000 позицій видатків і 1500 позицій доходів бюджету.

Найважливіша мета середньострокового фінансового плану - формулювання бюджетних пріоритетів відповідно до соціально-економічної політики уряду, а також, що особливо важливо, стримування надмірного попиту на бюджетні видатки. Інструкції міністерства фінансів вимагають від державних відомств і установ неухильного дотримання лімітів, зафіксованих у фінансовому плані, а також регламентують зростання поточних і адміністративних видатків.

Для забезпечення координації й узгодження фінансового та бюджетного планування федерації, земель та общин, установлення загальних цілей і пріоритетів бюджетної політики в Німеччині ще в 1968 році була створена Рада з фінансового планування. До її завдань входять також дотримання єдиних принципів і систематизація фінансового планування, визначення єдиних народногосподарських і фінансово-економічних напрямів та вимог для виконання суспільних завдань. Одним із найважливіших завдань Ради є координація законодавчо передбаченого п'ятирічного фінансового планування федерації, земель і общин. У своїй діяльності Рада повинна постійно керуватися завданнями і вимогами закону «Про сприяння стабілізації і зростання економіки». Це пов'язано з необхідністю врахування й дотримання принципу автономності і незалежності бюджетного господарства членів федерації. До складу Ради, яку очолює Міністр фінансів федерації, входять Міністр економіки федерації, відповідні міністри земель та представники общин. У засіданнях Ради бере участь представник німецького Центрального банку. Рішення Ради мають рекомендаційний характер.

Крім цього, в силу угод з ЄС - Маастрихтський договір і пов'язаний з ним «Пакт стабільності і розвитку» (ПСР) – країна як учасниця єврозони повинна дотримуватися закладених фіскальних параметрів для сектора загального державного управління. Встановлено верхні обмеження для щорічного дефіциту в 3 відсотки ВВП і загального боргу до 60 відсотків ВВП. Відповідно до ПСР держава повинна прагнути до збалансованого бюджету і розробляти щорічні програми забезпечення стабільності та зростання, що відображають виконання цих цільових показників.

Багаторічне програмування витрат вимагає надійності і прозорості макроекономічних прогнозів, пов'язаних з податково-бюджетними цільовими показниками, які б були допустимими в сукупності і тим самим були надійними прогнозами майбутніх ресурсів. У Німеччині добилися високого рівня податкової та бюджетної прозорості. Бюджетне управління здійснюється відповідно до сукупності законів і правових норм. Хоча фіскальна система в

Німеччині сильно децентралізована, і різні рівні держави мають значну самостійність, в рамках єдиних правових основ проводиться чіткий розподіл завдань, функцій і відповідальності. Стандарти бюджетування, обліку та звітності поширюються на всі рівні держави, а підготовка довгострокового бюджету є невід'ємною частиною процесу, тоді як у податково-бюджетних звітах відображаються умовні зобов'язання, гарантії, податкові витрати тощо.

Довгострокове планування на основі розробки перспективних прогнозів дає можливість сформулювати пріоритетні завдання, оцінити необхідні ресурси для їх реалізації і визначити можливі джерела цих ресурсів. Таким чином, довгострокове планування дозволяє відійти від інерційного підходу, коли асигнування розподіляються на основі індексування тенденцій попередніх років. Важливо також, що більшість заходів, що дозволяють скоротити рівень витрат, зберігши рівень якості наданих державних послуг, припускають реформування відповідного сектора економіки. Такі структурні реформи мають тривалий термін реалізації. Довгострокове планування виходячи з перспективного бюджетного прогнозування дозволяє своєчасно виявити їх необхідність і зважено підійти до реалізації.

Розробка перспективних довгострокових бюджетних прогнозів підвищує обґрунтованість прийнятих у цій сфері рішень, даючи можливість всебічно оцінити їх віддалені наслідки. Досягненню даної мети сприяє також прозорість бюджетної політики: оприлюднення і широке громадське обговорення результатів довгострокового бюджетного планування. Яке може також стати реальним кроком на шляху до підвищення ефективності видатків бюджету, виступаючи в той же час стримуючим фактором для необґрунтованого зростання витрат.

РОЗДІЛ 2.

СИСТЕМА ПЕРСПЕКТИВНОГО БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Прогнозна оцінка прямих податкових надходжень до бюджету

Прогнозування податкових надходжень є вагомим та дієвим інструментом фінансового регулювання, який має враховувати вплив циклічності економічного розвитку, зовнішніх соціально-економічних чинників, системи взаємовідносин у сфері розподілу валового внутрішнього продукту через дохідну частину бюджету. Перспективне прогнозування доходів бюджету є важливим та необхідним етапом реалізації бюджетної політики, оскільки передбачає обсяги бюджетних ресурсів у розпорядженні держави, які вона може використовувати у майбутньому відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку з метою виконання покладених на неї функцій та завдань.

Важливим є удосконалення інституційного середовища та системи аналітичного інструментарію прогнозування дохідної частини бюджету, у тому числі податкових надходжень, що направлено на зміцнення бюджетно-податкової політики країни в умовах посилення трансформаційних перетворень в економіці. Проведений аналіз результативності вітчизняного механізму бюджетного прогнозування засвідчив, про недостатній рівень ефективності його реалізації, що потребує подальшого удосконалення методологічних засад щодо прогнозування та планування доходної частини бюджету, збалансованого та виваженого використання обґрунтованих положень з питань підвищення дієвості прогнозування та визначення пріоритетних напрямів розвитку системи формування доходів бюджету з урахуванням тенденцій відповідних фінансово-економічних процесів.

Доцільним є аналіз сукупного впливу макроекономічних показників на податкові змінні показники. Перелік показників, які використовуються в

прогнозуванні всіх податків, зборів (обов'язкових платежів) до зведеного бюджету – як загального, так і спеціального фондів – складається із 434 показників, які отримуються від різних Міністерств, центральних органів виконавчої влади, установ та організацій (порядку 50). Така велика кількість показників використовується при прогнозуванні бюджету з наступних причин.

Багатогранний процес відбору факторів та показників для прогнозування тільки покращує якість прогнозу. Звичайно, можна зробити методику виключно на основі тільки однієї змінної – ефективної ставки того чи іншого податку у ВВП. При такому підході повністю втрачається точність прогнозу, так як він не базується на економічному аналізі та не враховує багатьох змінних, тобто не дає можливості врахувати вплив інших важливих змінних. При такому підході до прогнозування важко довести правильність прогнозу перед службами, які відповідають за наповнення бюджету. Перевага використання багатьох показників полягає ще й в тому, що через один певний показник прогнозується ще й один чи два інших показників.

Розглянемо методику прогнозування податку на доходи фізичних осіб. Методика застосовується фахівцями Міністерства фінансів України та Державної податкової служби України для прогнозування податку на доходи фізичних осіб, починаючи з 2005 року. Методика розроблена таким чином, що дозволяє прогнозувати надходження податку на доходи фізичних осіб враховуючи розмір мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму на одну працездатну особу в розрахунку на місяць, зростання витрат на оплату праці (фонду оплати праці), зміну ставок оподаткування, додаткові джерела оподаткування.

Метою методики є підвищення обґрунтованості прогнозних надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі ПДФО). Методика дозволяє прогнозувати надходження ПДФО, враховуючи підвищення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму на одну працездатну особу в розрахунку на місяць, зростання витрат на оплату праці, які базуються на фонді

заробітної плати, номінального ВВП, зміну ставок оподаткування та додаткові джерела оподаткування.

Основою інформаційного забезпечення для розрахунків є прогноз макропоказників економічного та соціального розвитку України: фонду оплати праці, витрат на оплату праці; середньомісячної заробітної плати.

Для врахування особливостей формування надходжень податку використовуються дані про: кількість платників податку та суми сплаченого податку в розрізі джерел оподаткування та видів доходів; кількість платників, які отримали податкові соціальні пільги; суми застосованих податкових соціальних пільг за видами пільг, які дають право на зменшення сум загального місячного оподатковуваного доходу; суми документально підтверджених витрат, включених до складу податкового кредиту платників податку; результати контрольно-перевірочної роботи по донарахуванню сум податку, штрафних санкцій та пені.

У розрахунках використовується інформація Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Державної служби статистики, Пенсійного фонду, Державної податкової служби України, Державної казначейської служби, тощо.

Прогноз надходження сум податку на доходи фізичних осіб включає прогнози податку на всі види доходів: найманих працівників; додаткового та інших видів доходів; фізичних осіб – суб'єктів підприємницької і незалежної професійної діяльності та фіксованого податку від підприємницької діяльності, зменшених на суму податку на доходи фізичних осіб від податкової знижки:

$$\text{ПДФО} = \text{ПДФО НП} + \text{ПДФОі} + \text{ПДФО СПД} - \text{ПДФО ПЗн}, \quad (3.1),$$

де, ПДФО НП - надходження податку на доходи найманих працівників; ПДФОі – надходження податку від додаткового та інших видів доходів; ПДФО СПД – надходження податку від суб'єктів підприємницької діяльності і незалежної професійної діяльності, фіксованого податку від підприємницької діяльності; ПДФО ПЗн - прогнозна сума відшкодування з бюджету податку платникам від отриманої податкової знижки; при цьому, платник податку має право на податкову знижку за наслідками звітного податкового року.

Розрахунок прогнозних надходжень податку на доходи найманих працівників здійснюється на основі визначення розрахункової бази оподаткування податку та номінальної ставки податку за формулою:

$$\text{ПДФО НП} = \text{БО} * \text{НС} / 100, \quad (3.2),$$

де, БО – розрахункова база оподаткування; НС – номінальна ставка податку.

Розрахункова база оподаткування визначається на основі показників, наведених у додатку до методики, як нарахована заробітна плата, зменшена на суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а також на суму податкової соціальної пільги за формулою:

$$\text{БО} = \text{ВОП} - \text{ЄСВ} - \text{ПСП}, \quad (3.3),$$

де, ВОП – витрати на оплату праці; ЄСВ – сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яка дає право на зменшення суми загального оподатковуваного доходу, нарахованого у формі заробітної плати; ПСП – сума податкової соціальної пільги, яка дає право на зменшення суми загального оподатковуваного доходу, нарахованого у формі заробітної плати.

Розрахунок суми збору єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яка дає право на зменшення суми загального оподатковуваного доходу (ЄСВ), здійснюється за формулою:

$$\text{ЄСВ} = (\text{ВОП} - \text{ВОП}_{\text{військ}}) * \% \text{СПВ}_{\text{єсв}}, \quad (3.4),$$

де, ВОП – витрати на оплату праці; $\text{ВОП}_{\text{військ}}$ – суми грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби; $\% \text{СПВ}_{\text{єсв}}$ – середній відсоток відрахувань єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

При цьому, середнє значення відрахувань єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, здійснюється за інформацією Пенсійного фонду України за попередні роки та звітні періоди поточного року:

$$\% \text{СПВ}_{\text{єсв}} = \text{ЄСВ} / \text{Д} * 100, \quad (3.5),$$

де, ЄСВ – звітна сума нарахованого єдиного внеску; Д – сума нарахованого доходу застрахованих осіб, з якого утримується єдиний внесок (за інформацією всіх фондів соціального страхування України).

Платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподатковуваного доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги.

Проведений аналіз податкової знижки показав, що близько 95% суми відшкодованої платникам знижки припадає за сплачені ними кошти на користь закладів освіти для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти та за сплачені ними проценти за користування іпотечним житловим кредитом.

Третій етап. Прогноз надходжень податку на доходи фізичних осіб від додаткового доходу ПДФОі, складається із прогнозів податку на доходи фізичних осіб на дохід у вигляді: дивідендів, вигащів, призів, процентів; вартості успадкованого чи отриманого у дарунок майна; операцій з продажу або обміну об'єктів рухомого та нерухомого майна; інвестиційного прибутку від проведення платником податку операцій з цінними паперами, надання майна в лізинг, оренду або суборенду; суми винагород та інших виплат, нарахованих платнику податку відповідно до умов цивільно-правового договору; нематеріальних активів; інших видів діяльності; а також надходження сум податку, нарахованого за результатами документальних перевірок, зокрема пені та фінансових санкцій.

Очікувані надходження податку на доходи фізичних осіб від додаткового та інших видів доходів на плановий рік та прогноз надходжень податку на наступний за плановим рік, визначаються з урахуванням темпів росту фактичних надходжень за останні три роки, впливу росту середньої заробітної плати та змін законодавства щодо оподаткування.

Дослідження основних показників-факторів, що визначають формування податкових надходжень, є обов'язковою передумовою для виявлення причинно-наслідкових залежностей їх дії та змін в аспекті забезпечення наповненості дохідної частини бюджету України. Запропонована методологія прогнозування

податку на прибуток підприємств в Україні дозволяє протягом бюджетного періоду з достатньо високою точністю прогнозувати рівень виконання річного плану дохідної частини зведеного, державного і місцевих бюджетів з урахуванням: впливу основних макро- та мікроекономічних показників на фінансово-господарську діяльність підприємств; поточних і стратегічних змін у податковому законодавстві. Останній фактор носить більш суб'єктивний характер, оскільки точно спрогнозувати поведінку підприємств, тобто бізнесу, щодо нововведень у податковому законодавстві досить важко.

Запропонована методологія прогнозування надходження податку на прибуток дає можливість встановити взаємозв'язок між потенційними надходженнями податків і зборів та можливими додатковими доходами (витратами) бюджету, що підвищує керованість бюджетного процесу та надає можливість оцінки податкових нововведень. Практичне застосування запропонованої методики свідчить про те, що надходження даного податку залежать від ВВП попереднього періоду, збитків підприємств попереднього періоду, прибутку підприємств минулого періоду, надходжень з податку на прибуток за п'ять попередніх років, індексу цін виробників, обсягів виробництва, надміру сплачених сум податку, тощо. Дана методологія використовується для прогнозування на короткостроковий та середньостроковий період. Наближення норм податкового законодавства до нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку створює можливість для додаткових надходжень до державного бюджету.

Метою даної методології є підвищення рівня обґрунтованості прогнозних надходжень податку на прибуток підприємств (далі – податок) та узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів надходжень податку на стадії складання проекту Державного бюджету України. Дана методологія дозволяє прогнозувати надходження податку на прибуток, враховуючи фактичні дані декларацій платників податку в динаміці, обсяги зростання виробництва продукції, цін виробників та споживчих цін, динаміку заборгованості та обсягів надміру сплаченого податку, динаміку списаних та розстрочених сум податку

на прибуток. Основою інформаційного забезпечення для розрахунків за методикою є дані з декларацій платників податку на прибуток. Основою інформаційного забезпечення прогнозних макроекономічних показників є прогноз економічного і соціального розвитку України. Для врахування впливу на прогнозні надходження обсягів податкової заборгованості, наданих розстрочок із податку, надміру сплаченого податку та інших чинників використовується інформація за звітними даними Державної податкової служби України. Розрахунок прогнозного показника доходів, витрат, об'єкта оподаткування та податку на прибуток підприємств здійснюється окремо по підприємствах з прибутками, зі збитками та з «0» результатом, тобто за трьома видами об'єкта оподаткування.

На загальний обсяг прогнозу доходів по основних податках суттєвий вплив мають макроекономічні показники фонду оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, прибутку прибуткових підприємств, кінцевих споживчих витрат домашніх господарств, експорту та імпорту товарів і послуг, обмінного курсу гривні до долара США, а також обсяги виробництва підакцизних товарів, видобутку корисних копалин та інші показники.

Прогноз доходів зведеного бюджету на 2018 рік визначений з урахуванням поточного виконання бюджету, змін до податкового та бюджетного законодавства, і становить 1 118,8 млрд. грн. Прогнозна сума доходів загального фонду зведеного бюджету на 2018 рік становить 1 030,0 млрд. гривень.

Прогнозні показники доходів зведеного бюджету на 2018 рік, порівняно із затвердженими показниками 2017 року (зі змінами), збільшуються на 144,8 млрд. грн. або на 14,9 відсотка, у тому числі по загальному фонду на 149,3 млрд. грн., або на 16,9 відсотків, та зменшується по спеціальному фонду на 4,5 млрд. грн., або на 4,9 відсотка.

Прогноз надходжень податку та збору на доходи фізичних осіб на 2018 рік, розрахований із урахуванням прогнозного обсягу фонду оплати праці,

рівня середньої заробітної плати, а також бази оподаткування з інших доходів та ставок оподаткування доходів фізичних осіб, становить 225 700,9 млн. грн., у тому числі: до місцевих бюджетів – 134 925,3 млн. грн., до державного бюджету – 90 775,6 млн. грн.

Основні чинники, які вплинуть на надходження податку та збору на доходи фізичних осіб: застосування єдиної ставки (18%) оподаткування доходів фізичних осіб (крім доходів у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах, нарахованих резидентами - платниками податку на прибуток підприємств, які оподатковуються за ставкою 5%); підвищення мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму; зниження податкового навантаження на громадян, за рахунок надання податкової соціальної пільги на рівні 50% прожиткового мінімуму для працездатних осіб для будь-якого платника податку за умови, що дохід не перевищує 1,4 прожиткового мінімуму для працездатних осіб, визначено у сумі 2,6 млрд. гривень;

При прогнозуванні податку на доходи фізичних осіб враховано: справляння військового збору; оподаткування суми пенсійних виплат або щомісячного довічного грошового утримання, які перевищують 10 прожиткових мінімумів для непрацездатних осіб (понад 13 730 грн. у місяць); звільнення від оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором пенсій, призначених учасникам бойових дій, інвалідам війни та особам, на яких поширюється чинність статті 10 Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту".

Прогнозна сума податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету на 2017 рік становить 80 141,5 млн. грн., з них 72 327,4 млн. грн. – до загального фонду державного бюджету, 7 814,1 млн. грн. – до загального фонду місцевих бюджетів.

Розрахунок прогнозу надходжень податку на прибуток підприємств на 2018 рік, здійснено на підставі динаміки надходжень за попередні роки, очікуваного декларування та надходжень у 2017 році та прогнозного фінансового результату підприємств до оподаткування на 2018 рік. При

прогнозуванні надходжень податку на прибуток на 2018 рік враховано: термін подання податкової звітності та сплата податку на прибуток підприємств за підсумками кварталу; позитивна динаміка декларування та сплати податку на прибуток у 2017 році; збільшення прибутку прибуткових підприємств.

2.2. Прогнозна оцінка непрямих податкових надходжень до бюджету

а сучасному етапі розвитку бюджетних відносин важливим є подальше вдосконалення системи адміністрування податку на додану вартість. Основними проблеми адміністрування, які потребують нагального вирішення є зменшення зловживань навколо ПДВ, скорочення переліку пільг та створення прозорих механізмів його відшкодування. Тому декілька років тому розпочалась робота по створенню методики прогнозування податку на додану вартість, зокрема з: вироблених в Україні товарів (робіт, послуг); ввезених на територію України товарів та бюджетного відшкодування податку грошовими коштами. Метою розроблення єдиної методології було підвищення обґрунтованості прогнозних розрахунків надходжень податку на додану вартість до Державного бюджету України, а також досягнення узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів між адміністраторами, які контролюють надходження даного податку та законодавчою гілкою влади. На основі методології прогнозування надходжень податку на додану вартість розроблено функціональну макроекономічну модель податку на додану вартість, в якій реалізовано механізм залежності між показниками соціально-економічного розвитку країни та надходженнями податку, що дало можливість підвищити обґрунтованість та точність прогнозів податкових надходжень.

Загальний підхід, що застосовується в методиці, ґрунтується на визначенні розрахункової бази оподаткування ПДВ на основі показників соціально-економічного розвитку та реальної ставки оподаткування. Остання враховує вплив додаткових чинників (наприклад, пільг) на обсяги надходжень

податку. Реальна ставка податку відображає фактичний рівень оподаткування, що склався відносно відповідної бази. Співвідношення реальної ставки та ставки, визначеної законодавством, тобто номінальної, відображає вплив об'єктивних та суб'єктивних чинників на надходження. Динаміка цього співвідношення відображає зміни в нормативному регулюванні та проблеми, що виникають в адмініструванні ПДВ.

Методологія дозволяє враховувати вплив динаміки та змін кон'юнктури внутрішнього попиту (кінцевих споживчих витрат домашніх господарств, роздрібного товарообороту підприємств, обсягів реалізації послуг населенню, валового нагромадження основного капіталу на надходження податку). Особливістю даної методології є врахування сегментів вітчизняних товарів та послуг у складі компонентів внутрішнього попиту. Враховується також вплив динаміки та зміни структури валової доданої вартості на надходження податку у розрізі видів економічної діяльності. Методологія дозволяє враховувати вплив динаміки імпорту товарів на надходження податку з ввезених на територію України товарів. При цьому враховується митна вартість імпортованих товарів.

Також у методології передбачається здійснення розрахунків бюджетного відшкодування податку за окремими алгоритмами, які враховують динаміку експорту товарів, зміни структури собівартості експорту, динаміку промислового виробництва.

Макроекономічна методика прогнозування ПДВ складається з трьох основних блоків: блоку розрахунків обсягу надходжень ПДВ вироблених в Україні товарів (робіт, послуг); блоку розрахунків обсягу надходжень ПДВ з ввезених на територію України товарів та блоку розрахунків обсягу бюджетного відшкодування ПДВ грошовими коштами.

Методика передбачає шість етапів прогнозних розрахунків. Основою інформаційного забезпечення для розрахунків за методикою є показники системи національних рахунків, у тому числі таблиць «витрати-випуск» (міжгалузевого балансу). Основою інформаційного забезпечення прогнозних

макроекономічних показників є прогноз економічного і соціального розвитку України. Для врахування особливостей формування надходжень податку в залежності від змін у кон'юнктурі внутрішнього попиту використовуються дані щодо кінцевих споживчих витрат домашніх господарств, роздрібного товарообороту, реалізації послуг населенню, валового нагромадження основного капіталу. Для визначення складової імпорту в показниках кінцевого попиту використовуються показники таблиць «витрати-випуск» та статистична інформація про продаж товарів у торговій мережі та мережі ресторанного господарства. Для врахування особливостей формування надходжень податку за видами діяльності використовуються дані щодо структури валової доданої вартості. Для врахування особливостей формування надходжень податку в залежності від змін у зовнішньоторговельній діяльності використовуються дані щодо експорту товарів та дані щодо імпорту товарів.

У розрахунках використовується інформація Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Національного банку, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби, Державної податкової служби, Державної митної служби.

Розрахунок прогнозних надходжень податку здійснюється на основі визначення розрахункової бази оподаткування податком на додану вартість (далі – база оподаткування) та реальної ставки за формулою:

$$\text{ПДВ}_t = \text{БО}_t \cdot \text{РС}_t / 100,$$

де, ПДВ_t – прогноз надходження податку; БО_t – база оподаткування; РС_t – співвідношення надходжень податку та бази оподаткування (реальна ставка податку), t – індекс часового періоду.

Реальна ставка податку відображає фактичний рівень оподаткування, що склався відносно бази оподаткування. Розрахунок реальних ставок оподаткування у кожному звітному періоді минулих років здійснюється за формулою:

$$\text{РС}_{t-1} = (\text{ПДВ}_{t-1} / \text{БО}_{t-1}) * 100,$$

Розрахунок реальної ставки податку в прогностному періоді здійснюється за формулою:

$$PC_t = HC_t \cdot K_{k,t},$$

де, HC_t – номінальна ставка податку згідно чинного законодавства; $K_{k,t}$ – коефіцієнт корекції номінальної ставки.

Коефіцієнт корекції номінальної ставки ($K_{k,t}$) є співвідношенням величини реальної і номінальної ставок оподаткування та відображає вплив чинників, умовно визначених як пільги з оподаткування, що діють відносно відповідної бази оподаткування у t -му періоді. Розрахунок зазначеного коефіцієнта корекції в плановому та передпланових звітних періодах здійснюється за формулою:

$$K_{k,t-1} = PC_{t-1} / HC_{t-1},$$

На прогностний період коефіцієнт корекції визначається за формулою:

$$K_{k,t} = K_{k,t-1} \cdot K_{п,t},$$

де, $K_{п,t}$ – коефіцієнт зміни пільг.

Коефіцієнт зміни пільг ($K_{п,t}$) відображає зміни в чинному законодавстві щодо регулювання та адміністрування податку, що матимуть місце в t -му періоді. Якщо коефіцієнт більший від одиниці, то очікується ефект збільшення надходжень податку, якщо менший одиниці, то очікується розширення обсягу пільг та зменшення надходжень податку на додану вартість. При наявності даних щодо оцінки обсягів пільг у прогностному періоді розрахунок коефіцієнта зміни пільг здійснюється за формулою:

$$K_{п,t} = 1 - \frac{П_t}{BO_t \cdot HC_t / 100 \cdot K_{k,t-1}} + \frac{П_{t-1}}{BO_{t-1} \cdot HC_t / 100 \cdot K_{k,t-1}},$$

де, $П_t$, $П_{t-1}$ – оцінка обсягів пільг у прогностному та році, що передуює прогностному;

Методика прогнозування надходжень податку на додану вартість на макrorівні передбачає шість етапів прогностних розрахунків.

Перший етап. Визначення прогнозу надходжень податку із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на основі динаміки та змін кон'юнктури

внутрішнього попиту ($\text{ПДВ}_{\text{В(п)}}$): за кінцевими споживчими витратами домашніх господарств (спрощений метод) та за роздрібним товарооборотом, обсягом реалізованих послуг населенню та валовим нагромадженням основного капіталу (деталізований метод).

Другий етап. Визначення прогнозу надходжень податку із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) на основі динаміки та змін кон'юнктури валової доданої вартості за видами економічної діяльності ($\text{ПДВ}_{\text{В(ВД)}}$).

Третій етап. Визначення усередненого значення прогнозу надходжень податку із вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) ($\text{ПДВ}_{\text{В}}$), виходячи із результатів розрахунків, передбачених першим та другим етапами цього розділу за формулою:

$$\text{ПДВ}_{\text{В}} = (\text{ПДВ}_{\text{В(п)}} + \text{ПДВ}_{\text{В(ВД)}}) / 2,$$

Четвертий етап. Визначення прогнозу надходжень податку з ввезених на територію України товарів ($\text{ПДВ}_{\text{І}}$) на основі динаміки імпорту товарів.

П'ятий етап. Визначення прогнозу бюджетного відшкодування податку грошовими коштами (БВ) на основі динаміки експорту товарів і динаміки промислового виробництва.

Шостий етап. Визначення сальдо надходжень податку до бюджету за формулою:

$$\text{ПДВ} = \text{ПДВ}_{\text{В}} + \text{ПДВ}_{\text{І}} - \text{БВ},$$

Методика прогнозування надходжень податку на додану вартість затверджена спільним наказом Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України від 31.08.2004 року № 545/315/502/637 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 23.09.2004 року за №1202/9801 і застосовується при прогнозуванні податку на додану вартість починаючи з 2005 року або вісім років поспіль. Таким чином, вона пройшла досить велику апробацію, що дозволило її вдосконалити, вносячи в неї певні корективи. Тобто методика прогнозування податку на додану вартість на макрорівні є дієвою в процесі прогнозування податків. Більш проблемним є процес прогнозування податку на додану вартість в розрізі 27-ми регіонів, так

як податок на додану вартість входить до складу кошика доходів державного бюджету, який щороку прогнозується при складанні прогнозу державного бюджету для надання дотації вирівнювання місцевим бюджетам з державного, відповідно до пункту 4 статті 108 Бюджетного Кодексу України від 08.07.2010 року №2456 – VI. Тому складання прогнозу податку на додану вартість в розрізі адміністративно – територіальних бюджетів займає значне місце в процесі прогнозування доходів бюджету.

Тому щорічно при формуванні прогнозних показників надходжень податку на додану вартість в цілому по Україні, здійснюється розподіл зазначених показників в розрізі областей. Для цього була розроблена Методика прогнозування яка дозволяє визначати прогнозний обсяг збору податку на додану вартість в регіональному розрізі, враховуючи фактичні суми надходження податку в динаміці, обсяги роздрібного товарообороту та обсяги реалізованої промислової продукції, робіт, послуг в регіональному розрізі.

Розрахунок прогнозної суми податку з врахуванням обсягів роздрібного товарообороту підприємств та обсягів реалізованої промислової продукції, робіт, послуг складається з наступних етапів:

Перший етап. Визначення для кожної області обсягу очікуваного та прогнозного товарообороту на плановий та прогнозний рік відповідно двома методами: за допомогою розрахунку середньої питомої ваги товарообороту за визначену кількість місяців у році; за допомогою розрахунку середнього темпу росту/падіння річного обсягу товарообороту кожного року до попереднього.

Другий етап. Визначення для кожної області очікуваних та прогнозних надходжень ПДВ на плановий та прогнозний рік. На другому етапі розрахунок проводиться за наступними діями: вибираються фактичні надходження ПДВ по областях за звітні роки перед планового періоду; розраховуються по кожній області очікувані надходження ПДВ у плановому періоді; розраховується реальна ставка податку по кожній області в розрізі всіх років звітного перед планового та планового періоду; розраховується коефіцієнт зміни реальної ставки податку по кожній області в розрізі всіх періодів; розраховується

прогнозна сума надходжень податку по області в залежності від обсягів роздрібного товарообороту, розрахованого на першому етапі.

За аналогією наведеного розрахунку прогнозної суми податку з врахуванням обсягів роздрібного товарообороту підприємств, розраховуються прогнозні надходження ПДВ по областях залежно від обсягів реалізованої промислової продукції, робіт, послуг. Остаточні суми прогнозу ПДВ по областях розраховуються як середній показник отриманих результатів за розрахунком прогнозної суми податку з врахуванням обсягів роздрібного товарообороту підприємств та обсягів реалізованої промислової продукції, робіт, послуг.

Досить актуальним на сьогоднішній день залишається питання прогнозування обсягів відшкодування податку на додану вартість в розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Методика розроблена таким чином, щоб була можливість прогнозувати обсяги відшкодування ПДВ в регіональному розрізі, враховуючи залишки невідшкодованих сум на початок року по кожній області, обсяг сум відшкодування, зменшених за результатами перевірок по кожній області. В основу розрахунку пропонується взяти фактичні обсяги валового регіонального продукту, оприлюднені Державною службою статистики, а не фактичні суми відшкодування, як це було раніше.

Розроблення методики прогнозування відшкодування податку на додану вартість у розрізі регіонів відіграло величезну роль, так як вона дозволила об'єктивно оцінити суму, яку належить відшкодувати кожному регіону в залежності від заявлених до відшкодування сум ПДВ.

Прогнозний показник надходжень акцизного податку до державного бюджету на 2018 рік визначено у сумі 125 649,4 млн. грн. виходячи з прогнозних обсягів виробництва, експорту та імпорту підакцизних товарів з врахуванням змін законодавства.

У розрахунку прогнозних надходжень акцизного податку враховано 6,0 млрд. грн. додаткових надходжень за рахунок підвищення ставок,

визначених в абсолютних значеннях, шляхом їх індексації, що передбачено пунктом 4 розділу XIX Податкового кодексу України.

Крім того, прогнозний показник враховує 7,3 млрд. грн. від додаткових змін до Податкового кодексу України щодо підвищення ставок (крім індексації) на тютюнові вироби з метою виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Прогнозний показник надходжень акцизного податку з вироблених в Україні товарів до державного бюджету у 2018 році визначений на основі прогнозних обсягів виробництва та реалізації підакцизних товарів на 2018 рік та з врахуванням змін законодавства становить 79 592,2 млн. гривень.

На надходження акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів (продукції) впливають обсяги імпорту підакцизних товарів, зокрема, транспортних засобів та пального, питома вага яких в загальних надходженнях акцизного податку з ввезених товарів складає понад 90 відсотків.

Прогнозний показник надходжень до державного бюджету акцизного податку з ввезених в Україну товарів на 2018 рік визначено на основі прогнозних обсягів імпорту підакцизних товарів та з врахуванням змін законодавства становить 46 057,2 млн. гривень.

Прогнозний показник надходжень акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів до місцевих бюджетів у 2018 році визначений з врахуванням прогнозних показників індексу споживчих цін, темпів реалізації оподатковуваних товарів на 2018 рік і становить 5 620 млн. гривень.

Прогнозна сума надходжень податку на додану вартість до зведеного бюджету становить 383 700 млн. грн., з них: 85 900 млн. грн. – ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування; 297 800 млн. грн. – ПДВ з ввезених на територію України товарів.

Розрахунок податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів на 2018 рік враховує кореляційну залежність показників кінцевих споживчих

витрат та надходжень податку, вплив динаміки роздрібного товарообороту підприємств, обсягу реалізації послуг населенню, валового нагромадження основного капіталу, змін кон'юнктури валової доданої вартості за видами економічної діяльності та динаміку експорту товарів і становить 85 900 млн. гривень.

При прогнозуванні також враховано спрямування до бюджету податку на додану вартість сільськогосподарськими підприємствами у повному обсязі на загальних підставах.

Розрахунок прогнозу надходжень податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів на 2018 рік здійснено на основі обсягу зовнішньоекономічних операцій, динаміки імпорту товарів з урахуванням зміни обсягів пільг, позитивної динаміки у визначенні реальної митної вартості.

Прогнозна сума надходжень податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів на 2018 рік до зведеного бюджету становить 297 800 млн. гривень.

Прогнозні надходження ввізного мита до державного бюджету на 2018 рік розраховані та визначені в сумі 26 253 млн. гривень.

Розрахунок прогнозних надходжень ввізного мита здійснено на основі прогнозного обсягу імпорту товарів та послуг на 2018 рік та середньорічного обмінного курсу гривні до долара США.

Також, у розрахунку прогнозних надходжень ввізного мита на 2018 рік враховано середньозважену ставку ввізного мита за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. Прогнозні надходження вивізного мита на 2018 рік до державного бюджету розраховані виходячи зі структури експорту товарів, що оподатковуються вивізним митом, та визначені в сумі 500 млн. гривень.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ

3.1. Середньострокове бюджетне планування

Провідну роль у формуванні та розвитку соціально-економічної структури сучасного суспільства відіграє система бюджетного прогнозування та планування, яка забезпечує поєднання в єдине ціле всі сфери суспільних фінансів: надання бюджетних послуг, управління державним боргом, управління бюджетними закупівлями, планування бюджетних інвестицій, тощо. Таким чином забезпечується узгодженість за термінами, формами та обсягами фінансових ресурсів в межах бюджетної системи.

На стратегічному рівні здійснюється планування загального рівня податкового навантаження, обсягу та структури соціальних послуг, що надаються державним сектором економіки. У відповідності зі стратегічними пріоритетами визначаються середньострокові цілі соціально-економічного розвитку країни, які трансформуються в завдання щодо надання соціальних послуг. Стратегічні цілі соціально-економічного розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць відображені у вигляді середньострокових цілей і пріоритетів, сформульованих в програмах уряду, державних цільових програмах, висвітлюються у бюджетному плані.

Бюджетне планування виступає як один з елементів системи управління державними фінансами, що забезпечує фінансовим ресурсним потенціалом споживачів бюджетних коштів в необхідній та економічно доцільній мірі, яка відповідає можливостям їх залучення у відповідності із законодавством та спрямована на стимулювання соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому при дотриманні умов фінансової стійкості і збалансованості бюджетів різних рівнів, раціональності та ефективності використання бюджетних коштів.

Разом з тим бюджетне планування доходів виступає необхідним компонентом науково-обґрунтованого бюджетного процесу та своїм об'єктом розглядає лише частину фінансових ресурсів в якості сукупності потенційних податкових та неподаткових надходжень акумульованих у бюджетній системі. Основним його завданням є досягнення максимально можливого рівня бюджетної автономії в частині власних податкових надходжень. Бюджетне планування видатків являє собою сукупність методів, спрямованих на визначення обсягу бюджетних коштів відповідно до видаткових зобов'язань визначених пріоритетами здійснюваної залежно від соціально-економічних умов бюджетної політики. До основних завдань бюджетного планування видатків належить: визначення напрямів використання бюджетних коштів; виявлення резервів зростання бюджетних ресурсів; фінансове забезпечення виконання зобов'язань органів державної влади та місцевого самоврядування.

Методологія бюджетного планування включає сукупність видів, форм, принципів, методів, засобів, показників.

До принципів бюджетного планування належать: прозорості та передбачуваності бюджетної політики, шляхом максимальної формалізації дій органів державної влади та місцевого самоврядування; публічності - доступність відповідної інформації громадськості; реалістичності - бюджет формується на реалістичних макропоказниках соціально-економічного розвитку; наукової обґрунтованості - бюджет формується на основі аналізу причин недовиконання (перевиконання) планів за результатами звітного періоду та прогнозів, оцінки факторів соціально-економічного розвитку з використанням прогнозних моделей; обов'язкового резервування коштів для здійснення непередбачених видатків, які не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету.

До методів бюджетного планування належать: нормативний метод, який полягає у застосуванні нормативів, що регламентують бюджетні показники; балансовий метод, який передбачає планування на основі узгодження доходів та видатків бюджету; аналітичний метод, який передбачає визначення

бюджетних показників базуючись на моделюванні; програмно-цільовий метод, передбачає визначення видатків бюджету виходячи з оцінки досягнення конкретних результатів, ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу; метод коефіцієнтів, який базується на застосуванні відповідних коефіцієнтів, що визначаються на основі ретроспективних показників.

В країнах з розвинутою економікою переважно застосовується програмно-цільовий та нормативний метод. Програмно-цільовий метод бюджетного планування забезпечує єдиний підхід до формування і раціонального розподілу фінансових ресурсів за конкретними програмами та проектами, їх концентрацією і цільове використання, що сприяє більш ефективному використанню бюджетних коштів. Нормативний метод застосовується при плануванні коштів спрямованих реалізацію заходів на підставі кошторисів бюджетних установ відповідно до законодавчо установлених норм. Зокрема, норми витрат на харчування та забезпечення медичними препаратами, ставки заробітної плати, пенсій, стипендій тощо. У кошторисі бюджетної установи відображаються: зведенні витрати, звід доходів, виробничі показники установи тощо.

До засобів бюджетного планування належать: державні соціальні стандарти, державні соціальні нормативи, фінансові нормативи бюджетної забезпеченості та коригуючі коефіцієнти до них; формула фінансового вирівнювання, індекс відносної податкоспроможності відповідного бюджету; коефіцієнт вирівнювання, показники результативності, інструментарій моніторингу бюджетних програм, апарат економіко-математичного моделювання.

Як система бюджетне планування включає: об'єкт, суб'єкт, функції, мету, завдання, методологію, інституційне забезпечення та його законодавчо-правову основу.

Об'єктом бюджетного планування є бюджетні кошти; суб'єктами - органи державної влади та місцевого самоврядування наділені відповідними повноваженнями.

Мета бюджетного планування полягає в створенні необхідних умов для забезпечення динамічної збалансованості та стійкості бюджетної системи.

До функцій бюджетного планування належать: визначення екзогенних і ендогенних факторів впливу на розвиток бюджетної системи та її складових; цілей, завдань та шляхів реалізації бюджетної політики; показників бюджетної архітектури на короткострокову, середньострокову і довгострокову перспективу; обґрунтування комплексу заходів спрямованих на забезпечення досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому; визначення необхідних фінансових ресурсів для досягнення визначених цілей і завдань соціально-економічного розвитку країни; координація дій учасників бюджетного процесу щодо досягнення цілей соціально-економічного розвитку.

До завдань бюджетного планування належать: забезпечення збалансованості бюджетних показників, макроекономічних пропорцій розвитку країни; відображення пріоритетів бюджетної політики щодо розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому; формування обґрунтованих і реалістичних програм з реалізації зазначених пріоритетів; підвищення обґрунтованості рішень у бюджетній сфері; ефективного формування, використання, розподілу та перерозподілу бюджетних ресурсів; розподілу видатків з метою необхідності максимально можливого наближення надання гарантованих послуг до їх безпосереднього споживача; забезпечення мінімального рівня соціальних потреб; забезпечення оптимального співвідношення між обсягами ресурсів, що залишатимуться у розпорядженні суб'єктів господарювання і домогосподарств та централізуються державою.

Інституційне забезпечення бюджетного планування - сукупність інституцій, які забезпечують законодавчо-правові та організаційні умови, необхідні для функціонування та розвитку системи бюджетного планування.

Організаційно-методичні засади бюджетного планування, які використовуються для підготовки бюджетних запитів і розроблення проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди визначає Міністерство фінансів України. Формування бюджету розпочинається з визначення загального обсягу бюджетних витрат, сукупних зобов'язань відповідної адміністративно-територіальної одиниці та визначення потреб у бюджетних доходах необхідних для виконання цих зобов'язань. Ці основні рішення формуються в процесі стратегічного прогнозування та планування і знаходять відображення в програмних документах уряду[2].

На даний час в Україні здійснюється реформування системи бюджетного прогнозування і планування. Зокрема підготовлено ряд програмних і концептуальних положень, які передбачають впровадження нових механізмів у системі бюджетного прогнозування і планування: нова редакція Бюджетного кодексу України, Концепція реформування місцевих бюджетів, Концепція розвитку системи управління державними фінансами, проект Закону «Про державне прогнозування та стратегічне планування в Україні». Вагоме значення приділяється питанням практичної реалізації програмно-цільового методу, запровадження середньострокового бюджетного планування як невід'ємної стадії бюджетного процесу, на якій здійснюватимуться аналіз та оцінка потенційних фінансових можливостей та потреб в фінансових ресурсах адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому.

Разом з тим, рівень виконання плану доходів зведеного бюджету за 2002-2017 роки складає – 97,37 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 99,12 %, за 2007-2011 роки – 95,92 %, за 2012-2017 роки – 97,11 %.(рис. 3.1.1.)

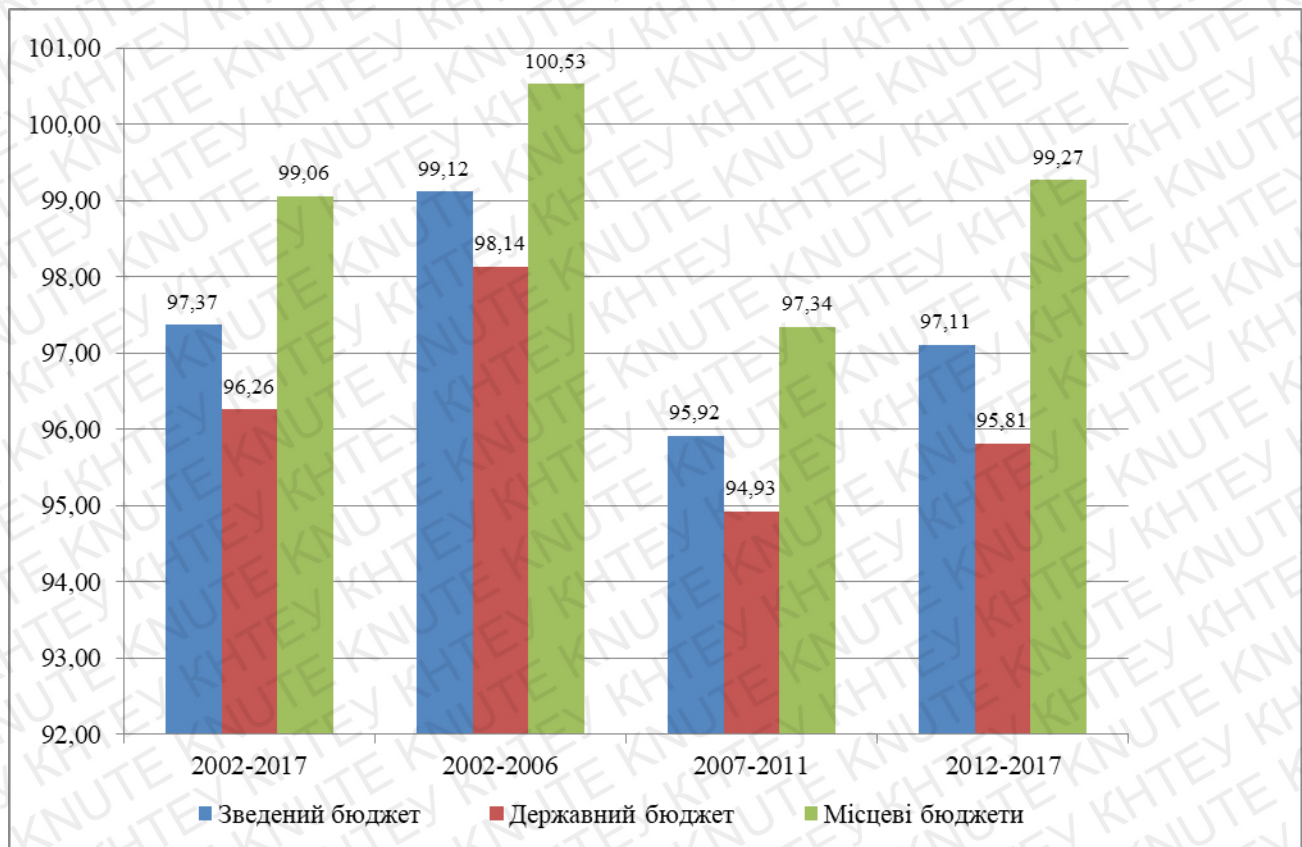

Рис. 3.1.1. Рівень виконання плану доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів за відповідні періоди, %

Податкова автономія зведеного бюджету України протягом розглянутого періоду знаходиться на рівні 76,81 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 72,14 %; за 2007-2011 роки – 76,87 %; за 2012-2017 роки – 80,65 %. Невиконання запланованих бюджетних показників, пов'язано насамперед із видатковою частиною бюджету, що негативно відбивається на показниках результативності бюджетних витрат та якості надаваних бюджетних послуг. Разом з тим темпи зростання видаткової частини зведеного бюджету в середньому за досліджуваний період вищі від дохідної, що ускладнює можливості його збалансування. Зокрема за 2002-2017 роки в середньому темп зростання видаткової частини зведеного бюджету склав 120,67 %, дохідної відповідно – 120,92 %, у тому числі за 2002-2006 роки – видаткової 126,33

%, дохідної – 126,10 %; за 2007-2011 роки – видаткової – 119,92 %, дохідної – 119,41 %; за 2012-2017 роки – видаткової 116,58 %, дохідної – 117,85 %.

Однією з основних причин зазначеного є відсутність середньострокового бюджетного планування, комплексного методичного та теоретико-методологічного забезпечення управління бюджетними ресурсами, зокрема їх перспективного прогнозування.

Таким чином, завдяки бюджетному плануванню забезпечується збалансованість бюджетів, визначаються шляхи раціонального використання фінансових ресурсів. Виходячи з рівня бюджету, кожен фінансовий план вирішує відповідне завдання у конкретній ланці державного управління. При цьому з метою якісного і своєчасного складання проектів відповідних бюджетів необхідні відомості щодо: податкового законодавства; види та обсяги видатків всіх рівнів бюджетної системи; взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами; фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів до них, тощо.

Найбільш важливими питаннями розвитку системи бюджетного планування в умовах трансформаційних змін економіки є обґрунтування та вибір методів, засобів та інструментарію моніторингу бюджетних програм. Оцінка бюджетних показників з врахуванням індикаторів виконання бюджетів, їх збалансованості свідчить про необхідність удосконалення методології та інституційного забезпечення системи бюджетного планування.

Таким чином, необхідність удосконалення системи бюджетного планування пов'язана з реформуванням системи державних фінансів, в результаті якого створюються передумови для переходу до середньострокового бюджетного планування. Стабілізація системи державних фінансів дозволить планувати бюджетні показники на основі чітко визначених та науково-обґрунтованих рішень, які не будуть суттєво коригуватися.

Важливими завданнями є: забезпечення ефективної гармонізації стратегічного, фінансово-економічного та бюджетного планування; орієнтування діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування

на досягнення стратегічних цілей і завдань, отримання конкретних результатів; забезпечення переходу від короткострокового бюджетного планування до середньострокового; впровадження комплексної оцінки ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямованої на аналіз якості наданих бюджетних послуг, результатів реалізації бюджетних програм; реформування бюджетного процесу з метою забезпечення прозорості та підконтрольності суспільству діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; створення логічної вертикалі фінансово-бюджетного планування: стратегічні цілі соціально-економічного розвитку країни - стратегічні цілі бюджетної політики – завдання та шляхи їх реалізації – фінансово-бюджетні індикатори - бюджетні ресурси.

Побудова логічної вертикалі бюджетного планування передбачає: перехід до системи стратегічного планування в органах державної влади та місцевого самоврядування як основного інструменту реалізації соціально-економічної політики, що забезпечує підвищення рівня їх самостійності та відповідальності за результати діяльності; взаємоузгодження завдань стратегічних планів органів державної влади та місцевого самоврядування з бюджетними програмами, розробкою системи кількісних і якісних показників оцінки проміжних і кінцевих результатів їх діяльності; посилення самостійності і відповідальності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо розробки та реалізації їхніх планів з урахуванням впровадження нових підходів щодо бюджетного планування; розробку системи конкретних стратегічних цільових індикаторів; впровадження системи моніторингу досягнення органами державної влади та місцевого самоврядування стратегічних цілей і відповідних кінцевих результатів.

Запровадження перспективного бюджетного планування дозволить вирішити наступні завдання: забезпечення середньострокової збалансованості надходжень і витрат; визначення пріоритетів розвитку територій з урахуванням обмежень по доходах; формування обґрунтованих і реалістичних бюджетних програм щодо реалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку

територій; здійснення моніторингу та аналізу ступеня досягнення поставлених цілей та якості бюджетних прогнозів; підвищення обґрунтованості стратегічних рішень та ефективності використання бюджетних коштів.

При цьому з точки зору орієнтації бюджету на кінцеві результати основоположне значення має відображення в перспективному бюджетному плані розподілу асигнувань за відповідними періодами. Зазначене сприятиме створенню стимулів щодо оптимізації бюджетних витрат, формуванню системи індикаторів їх результативності, підвищенню об'єктивності оцінки діяльності бюджетних установ та якісного рівня підготовки проектів бюджетів.

Вагомим завданням є забезпечення взаємоузгодженості між інструментами бюджетного планування з соціально-економічним плануванням розвитку адміністративно-територіальних одиниць, що надасть можливість для формування обґрунтованого перспективного бюджетного плану, прогнозування бюджетних надходжень та планування обсягу видаткових зобов'язань з врахуванням податкового потенціалу територій, забезпечення оптимального балансу між власними і позиковими ресурсами, відповідність річного бюджету середньостроковим пріоритетам.

Базою бюджетного планування виступає бюджетне прогнозування. Сутність прогнозування полягає в передбаченні, що випереджає відображення дійсності. Прогноз розкриває альтернативи, тенденції, протиріччя, визначає умови, при яких забезпечується вирішення поставлених завдань. Мета розробки прогнозу полягає в формуванні уявлення про майбутні тенденції при різних умовах, що дозволяє своєчасно виявити ризики та уникнути негативних результатів.

3.2. Бюджетне прогнозування як інструмент фінансового регулювання

Сутність державного прогнозування полягає в науково обґрунтованому передбаченні напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку[31]. Відповідно державне прогнозування розкриває альтернативи, тенденції, протиріччя, визначає умови, при яких забезпечується вирішення поставлених завдань органів державної влади та місцевого самоврядування. Мета розробки прогнозів полягає в формуванні уявлення про майбутні тенденції при різних умовах та рівня впливу екзогенних та ендегенних факторів на соціально-економічний розвиток країни, що дозволяє своєчасно виявити ризики та уникнути негативних результатів.

Важливість бюджетного прогнозування полягає в тісному зв'язку бюджетної архітектури з макроекономічними показниками. Так, на формування бюджету впливає комплекс заходів грошово-кредитної політики, інституційні та структурні характеристики економіки. У свою чергу, важливо враховувати бюджетні параметри при виборі сценарію макроекономічної політики.

Відповідно бюджетний прогноз є засобом обґрунтування вибору бюджетної стратегії та прийняття конкретних рішень органами державної влади та місцевого самоврядування щодо бюджетного регулювання. Разом з цим, бюджетне прогнозування з однієї сторони є основою для вироблення прогнозу соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому, своєчасного і обґрунтованого складання проектів державного та місцевих бюджетів на плановий бюджетний період та на середньострокову перспективу для прийняття економічних, соціальних і політичних рішень в

процесі виконання відповідних бюджетів. З іншої, бюджетне прогнозування базується на прогнозі соціально-економічних показників розвитку країни.

Основне завдання бюджетного прогнозування полягає у визначенні наукових передумов, що включають обґрунтування джерел формування та напрямів використання бюджетних коштів, науковий аналіз економічно обґрунтованого розміру надходжень до відповідного бюджету, передбачення майбутнього рівня надходжень та напрямів використання бюджетних коштів, оцінку можливих наслідків прийнятих рішень у бюджетній сфері.

Бюджетне прогнозування орієнтує на пошук дієвого механізму реалізації завдань бюджетної політики з урахуванням впливу екзогенних та ендегенних факторів впливу на бюджетний простір. При цьому безперервність бюджетного прогнозування обумовлює систематичне уточнення бюджетних показників у взаємозв'язку з трансформаційними процесами соціально-економічного розвитку країни.

Важливо відмітити, що при прогнозуванні бюджетних надходжень органи державної влади орієнтуються на максимально високий їх рівень, що пов'язано з постійно зростаючими потребами держави зумовлених об'єктивними та суб'єктивними причинами до яких відповідно належать природний приріст населення, підтримання на належному рівні обороноздатності країни, підвищення добробуту населення, тощо. Разом з тим, потреби щодо збільшення витрат мають певні економічні обмеження, пов'язані з можливостями економічного зростання країни.

Таким чином, у процесі бюджетного прогнозування відбувається пошук оптимального рівня податкового навантаження, що сприяє досягненню необхідного балансу фінансових можливостей та інтересів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та домогосподарств. Виходячи із досвіду країн з розвинутою економікою при визначенні оптимального рівня податкового навантаження в першу чергу враховуються економічні стимули розвитку виробництва.

В процесі бюджетного прогнозування використовується значний спектр загальноекономічних методів, зокрема: економічного та системного аналізу, економічного моделювання, експертних оцінок, ефективної ставки оподаткування, еластичності, трендів тощо. Вибір методу визначається цілями та завданнями, які необхідно вирішити в процесі прогнозування. При розробці математичних моделей процес дослідження розбивають на декілька стадій: постановка задач; розробка загальної специфікації моделі з виділенням змінних; вибір моделі, яка визначає можливі форми взаємозв'язку між змінними; ідентифікація параметрів; перевірка рішень на математичну та змістовну несуперечність; формування критеріїв, які відображають правила вибору вирішення проблеми з альтернативних варіантів; створення інформаційної бази.

Переваги засосування методів економічного моделювання у бюджетному прогнозуванні полягають в можливості врахування взаємозв'язку бюджетних показників з макроекономічними процесами в країні. Факторні моделі відображають залежність результуючого показника від динаміки одного або декількох факторів та будуються на основі емпіричних динамічних рядів у вигляді регресійних рівнянь. Для розробки довгострокових прогнозів бюджетних показників застосовуються імітаційні моделі, за допомогою яких передбачаються наслідки застосування відповідних фінансово-бюджетних інструментів.

Метод ефективної ставки оподаткування базується на застосуванні даних в залежності від ефективної ставки оподаткування для певної категорії податків, яка розраховується шляхом співвідношення податкових надходжень та бази оподаткування. Прогноз податкових надходжень здійснюється шляхом множення прогнозного обсягу бази оподаткування на прогнозну оцінку ефективної ставки оподаткування.

Метод еластичності ґрунтується на залежності між зростанням бюджетних показників та збільшенням їх бази. Еластичність визначається як співвідношення процентної зміни показника до процентної зміни його бази,

виходячи з передумов про відсутність змін за даний період. При перевищенні темпу зростання бюджетних показників темпу зростання валового внутрішнього продукту, їх еластичність перевищує одиницю і навпаки.

Прогнозування на основі трендів полягає в розробці трендових моделей за рахунок поєднання фінансово-економічного аналізу і формальних математико-статистичних процедур, що включають вибір класу функцій тренда; аналіз та оцінка параметрів функцій тренда; оцінка наближення тренда до динамічного ряду, що апроксимується за допомогою коефіцієнта детермінації, суми квадратів відхилень та залишкової дисперсії. Обґрунтованість використання трендів у прогнозуванні фінансово-бюджетних показників визначається рядом умов: достатність періоду побудованого тренду для виявлення динаміки та тенденцій розвитку; досліджуваний період є стійко динамічним та володіє інерційністю; відсутність очікуваного значного рівня впливу екзогенних та ендегенних факторів на досліджуваний процес.

В зв'язку з нестійким характером соціально-економічних процесів в Україні та істотними змінами в податковому законодавстві використання трендових моделей в бюджетному прогнозуванні має обмежене застосування, зокрема як початковий етап комплексної методики прогнозування.

Важливо відмітити, що методологія бюджетного прогнозування в різних країнах має свої особливості. Зокрема, прогнозування податкових надходжень до бюджету в Республіці Білорусь здійснюється на базі податкового і бюджетного законодавства, що має правову силу на дату складання проекту бюджету на плановий бюджетний період і середньострокову перспективу, з урахуванням передбачуваних законодавчих змін, податкової бази, в розрізі окремих видів податків, податкових ставок, податкових пільг та рівня збирання доходів. З метою розрахунку доходів використовуються затверджені і уточнені бюджети, річні звіти про виконання, звітність адміністраторів доходів бюджету, включаючи складені звіти, які містять інформацію про нарахування та надходження податків, існуючу заборгованість по податках і зборах, величину податкової бази і структуру нарахувань за видами податків, а також прогнозна

оцінка бази оподаткування в розрізі окремих видів податків і зборів, яка надається уповноваженими органами влади всіх рівнів, головними адміністраторами доходів бюджету та аналіз фактичних надходжень податків і зборів з застосуванням відповідних індексів-дефляторів цін та індексів фізичного обсягу[24].

Відповідно до Наказу Міністра національної економіки Республіки Казахстан від 21 січня 2015 року № 34 з податків та інших обов'язкових платежів, за якими за основу розрахунку прогнозів приймається податкова база або макроекономічні показники, які взаємопов'язані з фактичною базою або визначають її величину, розрахунок оцінки надходжень за поточний рік здійснюється шляхом застосування податкових ставок до відповідних податкових баз; з податків та інших обов'язкових платежів, за якими при прогнозуванні складно визначити базу для розрахунку через наявність кількох критеріїв їх оцінки та застосування ставок, а також по неподаткових надходженнях і надходженнях від продажу основного капіталу оцінка надходжень доходів за поточним роком визначається за часткою фактичних надходжень за певний період в звітному році; при визначенні оцінки надходжень за поточний рік з фактичних податкових і неподаткових надходжень за звітні періоди і за поточний рік виключаються разові платежі, що носять несистемний характер і не залежать від виробничої діяльності, зокрема, великі розміри річних перерахунків, отриманих за рахунок тимчасових чинників (коливання цін), суми, донараховані за актами перевірок[25].

В Україні відповідно до Бюджетного кодексу одночасно з проектом бюджету на плановий бюджетний період складається прогноз державного бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди, який включає індикативні прогнозні показники: основних макропоказників економічного і соціального розвитку України (із зазначенням показників номінального і реального обсягу ВВП, індексів споживчих цін та цін виробників, офіційного обмінного курсу гривні у середньому за рік та на кінець року, прибутку підприємств, фонду оплати праці, рівня безробіття, експорту та імпорту товарів

і послуг, а також інших показників, які застосовуються при складанні проекту бюджету); зведеного бюджету України за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування; державного бюджету за основними видами доходів, фінансування, видатків і кредитування; державного боргу та гарантованого державою боргу, що визначаються з урахуванням стратегії управління державним боргом; за бюджетними програмами, які забезпечують протягом декількох років виконання інвестиційних програм (проектів), у тому числі тих, що здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій; взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами[2].

Відповідно до Постанов КМУ [«Про схвалення прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування» на відповідні роки](#) відхилення прогнозних показників частки доходів зведеного бюджету у ВВП від фактичних за 2006-2014 роки в середньому складає 94,78 %, у тому числі за 2006-2008 роки – 92,48 %; за 2009-2011 роки – 98,10 %, за 2012-2014 роки – 93,77 %.[40-44].

Таким чином, відмічаються істотні відхилення між фактичними та прогнозними показниками. Важливим при цьому є надійність прогнозів макроекономічних показників, оцінки ймовірності їх зміни, обґрунтований вибір варіантів прогнозу доходів бюджету. Разом з тим, незважаючи на те, що вагомим чинником, що впливає на відхилення фактичних бюджетних показників від прогнозних на даний час є похибки в макроекономічних прогнозах, вдосконалення механізму бюджетного прогнозування має стати одним з пріоритетних напрямів бюджетної політики.

З метою підвищення якості бюджетного прогнозування існує об'єктивна необхідність: впровадження ефективних засобів автоматизації, що дозволять удосконалити існуючі процеси аналізу і планування доходів бюджету, підвищити рівень інформаційної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання; розробка математичної моделі прогнозування доходів бюджету, яка враховуватиме

показники соціально-економічного розвитку країни, зміни в податковому та бюджетному законодавстві, тенденції та циклічність розвитку соціально-економічних процесів, що дозволить на цій основі здійснювати факторний аналіз відхилення фактичного рівня виконання доходів бюджету від затверджених показників. Крім того, з метою удосконалення механізму прогнозування доходів бюджету важливим є упорядкування обліку прийнятих платниками зобов'язань, у тому числі щодо сплати неподаткових платежів, що дозволить забезпечити максимальний рівень надходжень до бюджету, посилить дієвість фінансового контролю, що є важливою умовою при переході до середньострокового бюджетного планування.

Важливими завданнями є зменшення впливу суб'єктивних факторів на процес бюджетного прогнозування та планування; визначення принципів і методів прогнозування, які в більшій мірі враховуватимуть особливості економічних перетворень; взаємоузгодження цілей і завдань складових бюджетної політики; взаємоузгодження пріоритетів бюджетної політики з програмами соціально-економічного розвитку країни на перспективу.

Таким чином, з метою забезпечення розвитку суспільства, реалізації довгострокової стратегії необхідна якісно нова система бюджетного прогнозування як науково-обґрунтований процес, що базується на пізнанні та передбаченні об'єктивних і суб'єктивних факторів, які впливають на бюджетні показники та їх кількісну визначеність. Внаслідок зазначеного його результати носять імовірнісний характер, незважаючи на врахування реальних економічних умов і процесів, а фундаментом бюджетного прогнозу є комплексні програми соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць та країни в цілому, які визначають динаміку змін основних макропоказників.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Перспективне бюджетне прогнозування є одним з вагомих інструментів регулювання соціальної, регіональної, зовнішньоекономічної, наукової та інших сфер діяльності держави. На підставі прогнозів розробляють стратегію і тактику регулювання розвитку економіки, тобто набір правил і прийомів, за допомоги яких досягають головних цілей і завдань розвитку.

Економічні прогнози необхідні для обґрунтування шляхів економічного і соціального розвитку у довгостроковому періоді, визначення економічних ресурсів, що забезпечують досягнення відповідних цілей, виявлення найбільш імовірних та економічно ефективних варіантів середньострокових програм, обґрунтування головних напрямків поточної економічної та соціальної політики, передбачення наслідків прийнятих рішень і здійснюваних у певний момент заходів. За умов сучасного науково-технічного прогресу, динамічної модернізації економічної системи прогнозування стає одним з вирішальних чинників формування стратегії і тактики розвитку національної економіки.

Прогнозування – це наукове виявлення ймовірних шляхів і результатів розвитку, що характеризує явища, процеси на майбутнє та базується на системі фактів, доказів та причинно-наслідкових зв'язків, раціональних очікувань. Раціональні очікування передбачають застосування принципу максимізуючої поведінки на підставі отримання та опрацювання інформації з метою формування ефективного напрямку майбутнього розвитку.

Особливого значення прогнозування бюджетних показників набуває у середньостроковій перспективі, яке відіграє роль орієнтира, що дозволяє шляхом перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему впливати на структуру суспільного виробництва, та стимулювати підприємницьку діяльність у пріоритетних галузях економіки.

Запровадження якісного середньострокового бюджетного планування, як складової системи державного стратегічного планування в цілому, дозволить гармонізувати та посилити взаємозв'язок державної політики в часовому просторі з регіональною та галузевою політикою; узгодити бюджетні програми з пріоритетами соціально-економічного розвитку країни; забезпечити послідовність бюджетної політики; посилити контроль за дотриманням принципу результативності видатків бюджету та доцільності їх продовження у середньостроковій перспективі; забезпечити реалізацію бюджетних програм, ефект від яких проявляється з певним часовим лагом та багаторічних бюджетних програм.

Бюджетне прогнозування має набути стратегічного характеру, включати заходи щодо вдосконалення бюджетного механізму і засобів бюджетного регулювання за умови динамічного підтримання фінансової збалансованості в економіці.

Прогнозування має стати невід'ємною частиною процесу перспективного бюджетного планування, що надасть можливість проаналізувати тенденції формування ресурсів бюджету та їх використання, виявити чинники, які необхідно враховувати у розрахунках бюджетних показників, визначити їх взаємозв'язки. Призначення бюджетного прогнозування полягає в оцінці найбільш вірогідних варіантів формування і напрямів використання ресурсів бюджету. Аналіз таких варіантів створює основу для вибору цілей, які є орієнтиром при розробленні бюджету.

Прогнозування бюджетних ресурсів та їх використання може ґрунтуватися на узагальнюючих агрегованих макроекономічних показниках. У той же час необхідна чітка методологія корегування здійснених бюджетних прогнозів, оцінки стійкості і ризиків, ув'язки з цілями і пріоритетами середньострокової бюджетної політики і умовами їх реалізації, формування граничних обсягів витрат для головних розпорядників бюджетних коштів на трьохрічний період.

Прогнозування податкових надходжень до зведеного та державного бюджетів України на середньострокову перспективу є елементом процесу формування податкової та бюджетної політики. Відповідно, в процесі формування прогнозних показників податкових надходжень зведеного та Державного бюджетів України на середньострокову перспективу мають бути враховані очікувані зміни податкової політики та динаміки основних показників соціального та економічного розвитку країни на цей період, які надають можливість оцінити майбутню базу оподаткування.

Середньострокове прогнозування видатків державного бюджету ґрунтується на розрахунку обсягу ресурсів із урахуванням прогнозних показників економічного і соціального розвитку, а саме на основі аналізу тенденцій обсягу валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, рівня безробіття, соціальних гарантій.

Запровадження середньострокового прогнозування бюджету дозволить структурувати видатки на основі стратегічних програм розвитку країни відповідно до цілей державної політики, що спрямовані на досягнення конкретних результатів, та забезпечують інтеграцію державних рішень у процес бюджетного планування. Зазначене сприяє підвищенню рівня прозорості спрямування видатків та концентрації на результативності. У свою чергу, розпорядникам бюджетних коштів надається більше управлінських повноважень при прийнятті рішень щодо розподілу та використанні бюджетних асигнувань для досягнення результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / М. Дж. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв ; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2004. – 175 с.
2. Базилевич В. Д. Державні фінанси / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
3. Басовский Л.Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: [учебное пособие]. / Л.Е. Басовский.– М.: ИНФРА-М, 2003. – 260 с.
4. Беседин В.Ф. Плановое управление экономикой // Научно-методические основы планирования и прогнозирования развития экономики. — К.: Наукова думка, 1986. - Т. 4. - 328 с.
5. [Богма О. С.](#) Розвиток інституціональної складової державного регулювання забезпечення бюджетної безпеки України : монографія ; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2017. 367 с.
6. Боголіб Т.М. Бюджетна система України / Т.М. Боголіб. – К.: Корпорація, 2011.
7. [Бондарук Т. Г.](#) Бюджетний менеджмент : Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : Август Трейд, 2016. 891 с.
8. Бугай Т.В., Галюта А.А. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: зарубіжний досвід і можливості його використання в Україні. // Вісник ЖДТУ. – 2011. - № 3 (57).
9. Буряк П.Ю., Дорошенко С.М. Програмно-цільовий метод як основа вдосконалення планування показників соціальної сфери. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип.20.7.
10. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 1 : Бюджет - головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - 201 с.

11. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 2 : Виконання бюджету / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - 187 с.
12. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень : Аврамченко К. В. та ін.; Ін-т суспіл.-екон. дослідж. Київ: СТ-ДРУК, 2016. 110 с.
13. Бюджетна система : уклад.: Андрейків Т. Я., Оліярник В. В. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2016. 287 с.
14. Бюджетна система [І. І. Кичко та ін.] ; Чернігів. нац. технол. ун-т. - 2-ге вид., перероб. і допов. Чернігів ; Ніжин : Лук'яненко В. В. : Орхідея, 2016. 256 с.
15. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456–VI // Голос України. – 2010. – № 143.
16. Бюджетні установи: бухгалтерський облік, національні стандарти, оподаткування та звітність : Лемішовський В. І. та ін. ; Нац. ун-т "Львів. політехніка", Ін-т економіки і менеджменту, Аудит. фірма "Зах. аудит. група". Львів : Растр-7, 2016. 1023 с.
17. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 544 с.
18. Василик О.Д. Державні фінанси України: [підручник] / О.Д. Василик. - 2-ге вид. - К.: НІОС, 2004. – 608 с.
19. Владимирова Л.П. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: [учебное пособие]. / Л.П. Владимирова. – [2-е изд. перераб. и доп.]. – М.: Издательский дом “Дашков и Ко”, 2001. – 308 с.
20. [Возняк Г.В.](#) Бюджетна політика розвитку регіонів України: сучасна парадигма та орієнтири подальших реформ : монографія ; НАН України, ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього НАН України". Львів : ДУ "Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього НАН України", 2016. 519 с.
21. Впровадження середньострокового бюджетного планування як механізму узгодження соціально-економічної та бюджетної політик : [проект

- «Діяльності груп аналізу політики у державних органах України» / літер. ред. Цісик Н.]. – К. : Центр сприяння інституційного розвитку державної служби при Головному управлінні державної служби України, 2006. – 30 с.
- 22.Галушак М.П. Прогнозування соціально-економічних процесів: [навчальний посібник]. / М.П. Галушак. – Тернопіль: ТДТУ, 2009. – 101 с.
 - 23.Глівенко С.В. Економічне прогнозування: [навч. посібник для екон. спец.] / С.В. Глівенко, М.О. Соколов, О.М. Теліженко. – Суми: Університетська книга, 2004. – 208 с.
 - 24.Голанский М.М. Экономическое прогнозирование. — М.: Наука, 1983. - 170 с.
 - 25.Грабовецький Б.Є. Основи економічного прогнозування: [навчальний посібник]. / Б.Є. Грабовецький. – Вінниця: ВФ ТАНГ, 2000. – 209 с.
 - 26.Державне бюджетування в Україні: сутність та основні детермінанти : монографія / З. С. Варналій [та ін.] ; за ред. З. С. Варналія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : Знання України, 2016. 395 с.
 - 27.Державне регулювання економіки : навч. посібник / [С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін.]. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с.
 - 28.Державні фінанси в транзитивній економіці : навчальний посібник [Текст] / за ред. д.е.н., проф. М. І. Карліна - К. : Знання, 2008. - 348 с.
 - 29.Дзюблюк О. В. Неконвенційні заходи монетарної політики: досвід федеральної резервної системи США. *Журнал європейської економіки*. 2017. Т. 16, № 3. С. 357–381
 - 30.Дьяченко Я.Я., Корень Н.В., Колесник Л.М. Методологічні переваги програмно-цільового бюджетного планування // Наукові праці НДФІ. - №2. – 2007. – С.28-38.
 - 31.Емельянов А.С, Беседин В.Ф., Бондарь И.К. Прогнозирование показателей с помощью моделей. - К.: Наукова думка. 1984. - 316 с.
 - 32.Заїчко І.В. Роль бюджетної політики у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування / І.В. Заїчко // Наукові праці НДФІ. – 2010. - №1 (50). – С. 47 - 55.

33. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. – К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. – 528 с.
34. Зінченко М. А. Фінансові потоки місцевих бюджетів України: теорія та практика управління: монографія ; Одес. нац. екон. ун-т. - Одеса : Кримполіграфпапір, 2016. 258 с.
35. Зубакин С.И. Бюджетный контроль. – М.: Дело АНХ. – 2010. – 400 с.
36. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації: Сіденко В. Р., Скрипниченко В. Р., Пономаренко В. С., Чугунов І. Я. та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. Київ: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.
37. Кабанцева Н. Г. Финансы. Учебное пособие. – М.: Ай Пи Эр Медиа. – 2010. – 296 с.
38. Калетнік Г. М. Державне регулювання економіки [Текст] : навч. посіб. / Г. М. Калетнік. – К. : Хай-Тек Прес, 2011. – 428 с.
39. Калина А.В., Конева М.И., Ященко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование: Учеб.-метод, пособие. - К.: МАУП, 1997. - 272 с.
40. Карлін М.І. Бюджетна система України Навчальний посібник К.: Знання, 2008. — 428 с.
41. Карпінський Б.А. Фінансова система. – 2011. – 280 с.
42. Качковська О. Новий Бюджетний кодекс: аналіз найважливіших змін / О. Качковська // Баланс – бюджет. – 2010. - №34 – 35 (289-290) від 23 серпня 2010 року – С. 47-48.
43. Кислиця О.Я. Проблеми планування бюджетних доходів // Актуальні проблеми економіки : науковий економічний журнал / Національна академія управління. – Київ, 2011. – № 8 (122). – С. 270-275.
44. [Коляда Т. А.](#) Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2016. 395 с.

45. Конституція України: за станом на 20.04. 2010 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України від 28.06.1996 р. № 254 /96-ВР.
46. Кузык Б.Н. Прогнозирование, стратегическое планирование и национальное программирование: [учебник]. / Б.Н. Кузык, В.И. Кушлин, Ю.В. Яковец. – [4-е изд., пераб. и доп.]. – Москва: Экономика, 2011. – 604 с.
47. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л. В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
48. Лозова О.В. Теоретико-методичні засади прогнозування соціального розвитку / О.В. Лозова // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – №4 (23). – С. 29-33.
49. Лук'яненко І.Г. Системне моделювання показників бюджетної системи України: принципи та інструменти. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 542 с.
50. Лук'яненко І.Г. Співвідношення між рівністю та ефективністю при оцінці державних програм / І.Г. Лук'яненко, Л.І. Краснікова // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки, Т. 120. – 2011. – С. 49–57.
51. Лукашин Ю.П. Адаптивные методы краткосрочного прогнозирования временных рядов: [учеб. пособие]. / Ю.П. Лукашин. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 416 с.
52. Луніна І.О. Державні фінанси України у перехідний період. – Харків: Форт, 2000. – 296 с.
53. [Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин : Монографія / І.О. Луніна; Ред. Д.В. Вонсик; НАН України; Ін-т екон. прогнозування. – Київ : Наукова думка, 2006. – 432с.](#)
54. Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах посилення євроінтеграційних процесів. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 11. С. 323–327
55. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 9. С. 58–62.

- 56.Макогон В. Д. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 1(90). С.74–82.
- 57.Макогон В. Д. Бюджетне прогнозування як інструмент державного регулювання економічних процесів. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 10. – С. 314–318.
- 58.Макроекономічне прогнозування та його принципи. Національна економіка : навч. посіб. / [В.І. Мельникова, О.П. Мельникова, Т.В. Сідлярчук та ін.]. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
- 59.Методологія управління бюджетними програмами : С. Д. Бушуєв та ін. ; за ред. С. Д. Бушуєва, С. В. Цюцюри ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архітектури. Київ : КНУБА, 2016. 195 с.
- 60.Міжнародний досвід сереньострокового бюджетного планування: уроки для України [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот. М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 31 с.
61. Міжнародний досвід формування основних напрямів бюджетної політики [Текст] / Financial and econ. analysis office in the VRU (FEAO) ; [підгот.: Д. Серебрянська, М. Стадник ; за заг. ред. В. М. Мазярчука]. [Київ] : Лопатіна О. О. [вид.], трав. 2017. 27 с.
62. Мінченко М. В. Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів / М. В. Мінченко, А. П. Читов, А. В. Фролков. – Суми, 2004. – 422 с.
63. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2010. – Вип. 1 (50). – С. 3–14.
64. Нешиной А.С. Бюджетная система РФ. 10-е изд., испр. и доп. – М.: Дашков и К. – 2011. – 336 с.
65. [Онищенко С. В.](#) Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення. Монографія. Київ : Знання України, 2017. 403 с.

- 66.Опарін В.М. Бюджетна система: Навч.-метод. Посібник – К. : КНЕУ, 2002. – 336с.
- 67.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
- 68.Пантелєєв В. П. Бюджетна система : Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. 377 с.
- 69.Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія / Ю. В. Пасічник. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2005. – 642 с.
- 70.Пашута М.Т. Прогнозування та макроекономічне планування: [навч. посібник]. / М.Т. Пашута, А.В. Калина. – К.: МАУП, 1998. – 192 с.
- 71.Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 318 «Про схвалення Прогнозу Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки» / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс]
- 72.Постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2008 № 828 „Про схвалення прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2010-2012 роки” / Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс].
- 73.Присенко Г. В. Прогнозування соціально-економічних процесів: [навч. посіб.]. / Г.В. Присенко, Є.І. Равікович. – К.: КНЕУ, 2005. – 378 с.
- 74.Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України [Електронний ресурс]: Закон України від 23.03.2000 р. № 1602 – III. – режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
- 75.Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 №538-р.
- 76.Про схвалення Прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2009–2011 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2007 р. № 1216 // [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://minrd.gov.ua>

77. Про схвалення Прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2011–2013 роки: постанова Кабінету Міністрів України за станом на 12 вересня 2009 р. № 988 // [Електронний ресурс]. – режим доступу : www.rada.gov.ua.
78. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2016 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54761
79. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2017 рік: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59706
80. Проект Постанови про основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 роки: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62047
81. Прогнозирование и планирование экономики: [учеб. Пособие] / В.И. Борисевич, Г.А. Кандаурова, Н.Н. Кандауров; [под общ. ред. В.И. Борисевича, Г.А. Кандауровой]. – Мн.: Интерпрессервис, Экоперспектива, 2001. – 380 с.
82. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології та організації: Монографія / В. П. Бограніков, К. В. Захаров, М. С. Лаба та ін. – Ірпінь: Нац. акад. держ податков. С України, 2006. – 320 с.
83. Прогнозування соціально-економічних процесів: сучасні підходи та перспективи: [монографія] / [Черняк О.І., Ляшенко О.І., Кравець Т.В., Слушаєнко Н.В., Чорноус Г.О.]; за ред. О.І. Черняка, П.В. Захарченка. – Бердянск: Видавець Ткачук О.В., 2011. – 436 с.
84. Рабочая книга по прогнозированию / [Редкол.: И.В. Бестужев-Лада (отв. ред.)]. – М.: Мысль, 1982. – 430 с. 27. Теория управления: [учебник]. / [под общ. ред. А.Л. Гапоненко, А.П. Панкрухина]. – М.: Изд-во “РАГС”, 2008. – 560 с.
85. Розвиток бюджетної децентралізації в Україні : наук. доп. Луніна І. О. та ін. ; за ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної ; НАН України, ДУ "Ін-т економіки та прогнозування НАН України". Київ : [б. в.], 2016. 69 с.
86. [Станкус Т.](#) Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів : Швейцар.-укр. проект "Підтримка децентралізації в

Україні" DESPRO, Swiss resource Centre and consultancies for development Skat. Харків : Фактор, 2017. 126 с.

87. Стеценко Т.О. Управління регіональною економікою : навчальний посібник / Т.О. Стеценко, О.П. Тищенко. – К. : КНЕУ, 2009. – 471 с.
88. Тарасюк М. В., Малярчук О. В. Сучасний стан реалізації інноваційної політики України та її фінансове забезпечення. *Економіка та держава*. 2017. № 1. С.19–24.
89. Титарчук І. М. Бюджетний менеджмент : Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ : Компринт, 2016. 331 с.
90. Токарева К. О. Структура бюджету: фінансово-правовий аналіз : монографія ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 183 с.
91. Управління державним бюджетом України: підручник / кол. авторів, ред. М. Я. Азарова]. – К. : Міністерство фінансів України, 2010. – 816 с.
92. Федосов В.М. Бюджетний менеджмент: підручник / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; за заг. ред. В.М. Федосова.- К.:КНЕУ, 2004. – 864 с.
93. Федосов В.М. Сутність і проблематика бюджетотворення: українські реалії / В.М. Федосов, Т.С. Бабич // Фінанси України. – 2008. - №1. – С. 3 – 23.
94. Фещенко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України: Начальний посібник. – К.: Кондор, 2008. – 440 с.
95. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку : монографія / за ред. І. Я. Чугунова. – К. : ДННУ «Академія фінансового управління», 2009. – 848 с.
96. Фінансова думка України : у 3-х т. – Т. 3. – Ч. 1. : Хрестоматія / П. І. Юхименко, С. В. Львовчкін, В. М. Федосов, С. І. Юрій. – К. : Кондор, 2010. – 471 с.

97. Ханк Д.Э. Бизнес-прогнозирование. / Д.Э. Ханк, Д.У. Уичерн, А.Дж. Райте. – [7-е издание.: Пер. с англ.]. – М.: Издательский дом “Вильямс”, 2003. – 656 с.
98. Четыркин Е.М. Статистические методы прогнозирования. /Е.М. Четыркин. – [изд. 2-е, перераб. и доп.]. – М.: Статистика, 1977. – 200 с.
99. Чугунов І. Я. Фінансово-економічне прогнозування і планування / І. Я. Чугунов, Т. Г. Затонацька, А. В. Ставицький. – К. : ПоліграфКонсалтинг, 2007. – 312 с.
100. Чугунов І.Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету / І.Я. Чугунов, І.В. Запаріна // Фінанси України. – 2008. - №5. – С. 3-14.
101. Чугунов І.Я., Козарезенко Л.В. Державне фінансове регулювання розвитку людського потенціалу. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 3. С. 116–132.
102. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету. // Фінанси України. – 2004. - № 9. С. 37-44.
103. Юрій С. І. Бюджетна система України / С. І. Юрій, Й. М. Бескид, А. І. Крисоватий та ін. – К. : НІОС, 2004. – 400 с.
104. Mcgee W. R. *he Philosophy of Taxation and Public Finance* / W. R. Mcgee. – Springer Verlag, 2003. 394 p.
105. Muzellec R. *Finances Publiques* / R. Muzellec ; Sirey, Coll. *Intégral Concours*. 14ème éd. 2006. 714 p.
106. Tanzi V., Scmiknecht L. Public Finances and Economic Growth in European Countries. *Fostering Economic Growth in Europe. Conference volume of the 31st Economics Conference of the Oestereichische Nationalbank*. Vienna, 2003. P. 178–196.
107. Terrien G., Reynaud P., Reynaud Y. *Finances publiques categories A et B*. Edition 2009 cours, entraînement: Foucher, Coll. *Concours Fonction publique*, 2008. 384 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

ОСНОВНІ ПРОГНОЗНІ МАКРОПОКАЗНИКИ економічного і соціального розвитку України на 2018 рік

Показник	Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 3
	(прогноз)		
Валовий внутрішній продукт:			
номінальний, млрд. гривень	3247,7	3299,9	3261,8
відсотків до попереднього року	103	104	101,2
Індекс споживчих цін:			
у середньому до попереднього року, відсотків	109,5	109,7	111
грудень до грудня попереднього року, відсотків	107	107,4	110,5
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), відсотків	109	110,2	110,9
Прибуток прибуткових підприємств, млрд. гривень	726,6	759,2	706,6
Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд. гривень	972,3	990	918,6
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто:			
номінальна, гривень	8629	8712	8374
номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року	110,9	111,8	106,2
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15—70 років, млн. осіб	16,35	16,38	16,3
Рівень безробіття населення у віці 15—70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до економічно активного	9,1	8,9	9,2

Показник	Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 3
	(прогноз)		
населення відповідного віку			
Продуктивність праці, відсотків до попереднього року	102,4	103,3	100,9
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	- 7387	- 7313	- 6973
Експорт товарів і послуг:			
млн. доларів США	54 419	55 770	52 796
відсотків до попереднього року	107,3	109,9	104,1
Імпорт товарів і послуг:			
млн. доларів США	61 806	63 083	59 769
відсотків до попереднього року	108	110,2	104,5

Додаток Б
Таблиця Б.1

ОСНОВНІ ПРОГНОЗНІ МАКРОПОКАЗНИКИ
економічного і соціального розвитку України на 2019 і 2020 роки

Показник	2019 рік			2020 рік		
	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 3	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 3
	(прогноз)					
Валовий внутрішній продукт:						
номінальний, млрд. гривень	3611	3706,4	3657,9	3981,3	4165,9	4056,7
відсотків до попереднього року	103,6	104	101	104	105	101,7
Індекс споживчих цін:						
у середньому до попереднього року, відсотків	106,2	106,5	110,3	105,8	106	108,7
грудень до грудня попереднього року, відсотків	105,9	106,1	110,1	105	105,2	106,9
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), відсотків	107,2	108	110,6	106	106,4	107,4
Прибуток прибуткових підприємств, млрд. гривень	817,1	869,4	761,8	911,2	1001,2	832
Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд. гривень	1074,4	1115,6	1028,6	1185,9	1270,8	1153,3
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто:						
номінальна, гривень	9540	9742	9337	10 537	10 905	10 342
номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, відсотків до попереднього року	104,1	105	101,1	104,4	105,6	101,9
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15—70 років, млн. осіб	16,42	16,44	16,31	16,55	16,57	16,45

Показник	2019 рік			2020 рік		
	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 3	сценарій 1	сценарій 2	сценарій 3
	(прогноз)					
Рівень безробіття населення у віці 15—70 років за методологією Міжнародної організації праці, відсотків до економічно активного населення відповідного віку	8,9	8,7	9,2	8,5	8,4	9
Продуктивність праці, відсотків до попереднього року	103,2	103,6	100,9	103,2	104,2	100,8
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	- 7931	- 8118	- 7512	- 7677	- 7929	- 8050
Експорт товарів і послуг:						
млн. доларів США	57 718	61 534	54 578	62 427	68 340	57 456
відсотків до попереднього року	106,1	110,3	103,4	108,2	111,1	105,3
Імпорт товарів і послуг:						
млн. доларів США	65 649	69 652	62 090	70 104	76 269	65 506
відсотків до попереднього року	106,2	110,4	103,9	106,8	109,5	105,5

Додаток В

Таблиця В.1

Показники ефективності бюджетного планування доходів та видатків зведеного бюджету України за 2002-2017 роки

	Рівень виконання плану доходів бюджету	Рівень виконання плану видатків бюджету	Частка доходів бюджету у ВВП		Частка видатків бюджету у ВВП		Частка дефіциту (профіциту у ВВП)		Податкова автономність		Темп росту доходів бюджету		Темп росту видатків бюджету	
			план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт
2002	95,09	84,74	28,85	27,44	31,52	26,71	-2,67	0,72	71,80	73,27	104,98	112,78	113,23	108,63
2003	99,84	94,72	28,21	28,16	29,93	28,35	-1,72	-0,19	69,96	72,15	115,74	121,52	112,41	125,65
2004	100,17	95,88	26,48	26,52	30,99	29,71	-4,51	-3,19	68,21	69,01	121,17	121,58	133,65	135,29
2005	98,82	95,19	30,76	30,40	33,79	32,16	-3,03	-1,77	72,40	73,08	148,61	146,60	139,48	138,47
2006	101,68	94,76	31,05	31,57	34,04	32,25	-2,99	-0,68	72,25	73,19	124,44	128,04	124,17	123,61
2007	101,08	94,23	30,19	30,52	33,52	31,58	-3,33	-1,07	72,97	73,32	128,77	128,01	130,43	129,70
2008	97,26	92,15	32,31	31,42	35,72	32,91	-3,41	-1,50	75,90	76,26	140,76	135,44	140,16	137,07
2009	84,07	85,75	35,55	29,89	39,61	33,97	-4,06	-4,08	74,12	76,23	106,02	91,63	106,84	99,43
2010	96,65	93,53	30,06	29,05	37,45	35,03	-7,39	-5,97	74,90	74,54	100,22	115,22	112,06	122,23
2011	100,62	95,32	30,42	30,61	33,97	32,38	-3,55	-1,77	83,47	83,98	121,72	126,72	109,10	111,19
2012	93,01	93,27	33,94	31,57	37,71	35,17	-3,76	-3,60	82,98	80,93	120,94	111,79	120,30	117,72
2013	94,08	90,88	32,35	30,43	38,30	34,80	-5,92	-4,37	80,53	79,94	98,25	99,39	104,71	102,03
2014	92,91	88,98	31,33	29,11	37,88	33,71	-6,74	-4,54	78,88	80,58	104,29	103,00	106,51	104,29
2015	102,57	93,73	32,11	32,94	36,81	34,50	-4,70	-1,56	78,13	77,85	129,50	142,97	122,78	129,32
2016	100,16	94,60	32,80	32,85	37,08	35,07	-4,70	-1,56	81,17	83,13	122,95	120,06	121,27	122,39
2017	100,71	89,90	33,85	34,09	38,57	34,68	-1,45	-1,41	81,61	81,43	129,20	129,90	130,22	123,77
2002-2017	90,59	86,27	28,97	28,04	32,82	30,28	-3,79	-2,17	70,50	71,02	111,09	112,38	111,79	112,37
2002-2006	99,12	93,06	29,07	28,82	32,05	29,84	-2,98	-1,02	70,92	72,14	122,99	126,10	124,59	126,33
2007-2011	95,94	92,19	31,70	30,30	36,05	33,17	-4,35	-2,88	76,27	76,87	119,50	119,41	119,72	119,92

2012-2017	76,71	73,57	26,15	25,01	30,34	27,84	-4,02	-2,61	64,30	64,06	90,80	91,63	91,06	90,87
-----------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Додаток Д

Таблиця Д.1

Середньострокові прогнози частки показників зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті, схвалені
постановами Кабінету Міністрів України

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Частка доходів у ВВП									
2006-2008	25,68	26,35	26,38						
2007-2009		28,89	28,36	28,08					
2009-2011				30,00	29,70	29,1			
2010-2012					28,79	28,75	28,72		
2011-2013						25,89	25,17	24,51	
2013-2014								29,30	28,20
Фактично	30,41	29,28	30,07	28,82	28,07	29,54	30,53	29,08	28,74
Відхилення,%	84,45	98,67	94,31	104,09	102,57	87,64	82,44	100,76	98,12
Частка податкових надходжень у ВВП									
2006-2008	19,49	20,23	20,28						
2007-2009		22,04	21,62	21,49					
2009-2011				23,35	23,26	22,77			
2010-2012					23,79	23,82	23,85		
2011-2013						21,44	21,16	20,89	
2013-2014								-	-
Фактично	23,10	22,38	23,96	22,78	21,65	25,70	25,55	24,33	23,16
Відхилення,%	84,37	98,48	90,23	102,50	109,88	83,42	82,82	-	-